

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARDA RİCA EDİMİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜNÜMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ayşegül BİNGÖL BALCI

ANTALYA, 2019

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARDA RİCA EDİMİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜNÜMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ayşegül BİNGÖL BALCI

Danışman:
Doç. Dr. Nihat BAYAT

ANTALYA, 2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / ..... / 2019

Ayşegül Bingöl Balcı

İmzası

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşegül BİNGÖL BALCI'nın bu çalışması 27.07.2019 tarihinde jürimiz tarafından **İlköğretim** Anabilim Dalı **İlköğretim** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Zeliha YAZICI
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

İMZA

Üye : Doç.Dr. Gökhan ÇETİNKAYA
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Üye (Danışman) : Doç.Dr. Nihat BAYAT
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Çocuklarda Rica Ediminin Kullanımına İlişkin Görünümler

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR METNİ

Dil, insanların duygu, düşünce ve isteklerini aktarmada ve toplumların kültürel özelliklerini, gelenek ve göreneklerini geçmişten geleceğe ileten en gelişmiş araçtır. Sosyal bir varlık olan insan temel gereksinimi olan iletişim kurmayı karşılamak için dilden yararlanır.

Dil, doğumla başlayan yaşamda dünyayı keşfetme ve anlama için çocukların kullandığı temel yoldur. Çocukların dili hangi amaçları iletmek için kullandıkları sorusu uzun zamandır merak edilen konulardan biridir. Ancak okulöncesi dönemdeki çocukların dili kullanım amaçları üzerine yapılan çalışmalar Türkçe alanyazında oldukça yetersizdir. Rica ediminin çocuklarda kullanımını incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın, bu alanda ileride yapılacak olan araştırmalara az da olsa bir katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Bu çalışmaya en büyük katkıyı sağlayan, her aşamasında bilgi ve deneyimiyle benden değerli zamanını, yardımını ve sonsuz sabrını esirgemeyen, lisans hayatımın başlangıcından bugüne kadar sadece akademik alanda değil hayatın her alanında yanımda olup bana destek sağlayıp yolumu aydınlatan, birlikte çalışmaktan onur ve gurur duyduğum çok değerli hocam ve sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Nihat Bayat'a en içten sevgi, saygı ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın ve yaşamımın her aşamasında bana maddi ve manevi destek olan, bana olan inanç ve sevgilerini esirgemeyen, hep yanımda olup her seçimimde beni destekleyen sevgili ailem Bingöl ailesine ve sevgili kuzenim Gamze Özaslan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Beni her daim güler yüzü ve mizah anlayışıyla motive eden, iyi ve kötü günümde hep yanımda olup bana inanıp güç veren, bilgisini, sevgisini ve ilgisini eksik etmeyip her an yardımına koşan sevgili eşim Ferhat Balcı'ya en içten sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın veri toplama sürecinde her türlü teknik desteği sağlayan, yanımda olup bana yardımcı olan başta Fesih Balcı olmak üzere Balcı ailesine teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ÇOCUKLARDA RİCA EDİMİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜNÜMLER

Bingöl Balcı, Ayşegül

Yüksek Lisans, İlköğretim Bölümü

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Nihat BAYAT

Haziran 2019, 88 sayfa

Bu araştırmanın amacı çocukların bir şey isterken kullandığı rica edimi stratejilerini belirlemektir. Rica edimi çocuklukta sık kullanılan dil yapılarından biridir. İletişim becerisinin gelişiminde çocukların toplumsal yapıya ve bağlamın gereklerine uygun biçimde dil yapılarını kullanmayı öğrenmeleri beklenir. Edimbilimsel çerçevede strateji olarak belirlenen dil yapılarının çocuklar tarafından kullanımının yetişkinlerin kullanımına benzer bir düzeye ulaşması önemli bir noktadır. Çocuklardaki bu gelişimi izlemek için yapılan tarama modelindeki nitel araştırmanın verileri Söylem Tamamlama Testi'yle toplanmıştır. 12 maddenin yer aldığı testin hazırlanmasında çeşitli iletişimsel durumlar bulunmaktadır. Bu durumlar güç ilişkileri, bulunulan yerin niteliği ve rica edimi yoluyla istenen şeyin güçlük derecesi bakımından çeşitlilik göstermektedir. Aynı maddeler yetişkinler için de uyarlanmış ve bu süreçlerde uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmaya 5-6 yaş grubundaki 145 çocuk ve 71 yetişkin katılmıştır. Yetişkinlerin katılmasının nedeni ilgili bağlamlarda seçilen rica stratejilerinin Türkçedeki karşılıklarını belirlemek ve çocukların seçimlerini yorumlamak için dayanak oluşturmaktır. Katılımcıların teste verdikleri yanıtlar iki uzman tarafından değerlendirilmiş ve hangi stratejilerin seçildiği belirlenmiştir. Veriler istatistik programında çözümlenmiş, yüzde ve sıklık hesaplamaları yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre yetişkinler test genelinde on maddede *dile özgü öneri deyimleri* stratejilerine başvurarak yanıt vermişken çocuklar testin tüm maddelerine *hazırlayıcı koşullara gönderim* stratejisini kullanarak yanıt vermişlerdir. Ayrışma daha çok başvurulan ikinci ve sonraki belirmiştir. Araştırmanın bulgularına dayanarak çocukların edimsel becerilerini geliştirmede çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Rica edimi, dil edinimi, erken çocukluk, okulöncesi, söz edimi.

ABSTRACT

VIEWS ON THE USE OF REQUESTING ACT IN CHILDREN

Bingöl Balcı, Ayşegül

Postgraduate, Primary Department

Supervisor: Assoc. Prof. Nihat BAYAT

June 2019, 88 Pages

The aim of this article is to determine the strategies for act of request when children ask for something from someone. The act of request is one of the language structure that frequently used by children. The yare supposed to use the language structure properly in terms of their social structure and context of requirement in their development of communication skill. It is a significant point that within the pragmatics scope reaches a level like use adults usages. Qualitative research details on survey model which is done to observe this development on children is collected by a Discourse Completion Task (DCT). There ara some various so communicative situations in this task which includes 12 heads. These situations vary in terms of their power relations, qualification of the place and difficulty degree of what you ask for. Same topics are also adapted for adults and consulted for opinions of experts within this period. 145 children, 5-6 years and 71 adults takes part in this research. The reason why adults take part in this research is to form basis for intepreting children's choice and determining the Turkish equivalent of the request choosen related the context. The responses given by participants are evaluated and determined which strategies can be selected. Dates are analyzed in statistics program, percatige ande frequency calculations are done. According to the results, adults responded to language-specific suggestion statements strategies in ten items throughout the test, while children responded to all items of the test using the preparatory conditions strategy. The decomposition appeared more often in the second and subsequent referenced. Based on the findings of the study, studies have been proposed to improve the performant skills of children.

Keywords: *Request, language acquisition, early childhood, pre-school, speech acts.*

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI.....	
İMZA SAYFASI.....	
TEŞEKKÜR METNİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Problemi	4
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Araştırmanın Varsayımları	5
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil Nedir?.....	7
2.2. Dil Gelişimi	8
2.3. Dil Edinim Kuramları.....	8
2.4. Edimsel Gelişim	10
2.5. Söz Edimi Kuramı	12
2.5.1. Austin ve Söz Edimleri.....	12
2.5.2. Searle ve Söz Edimleri	14
2.6. Rica Etme Söz Edimi.....	16
2.6.1. Rica Etme Stratejileri.....	19
2.6.2. Çocuklarda Rica Kullanımı	21

2.7. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	25
--	----

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	28
3.2. Çalışma Grubu.....	28
3.3. Veri Toplama Aracı.....	30
3.4. Verilerin Toplanması.....	30
3.5. Verilerin Çözümlemesi	31

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular	33
---	----

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma.....	57
5.2. Öneriler.....	61
EKLER	67
EK 1: Söylem Tamamlama Testi (Çocuk Katılımcılara Uyarlanan Hali)	67
EK 2: Söylem Tamamlama Testi (Yetişkin Katılımcılara Uyarlanan Hali)	70
ÖZGEÇMİŞ	75
BİLDİRİM	76

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Söylem Tamamlama Testi'nin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	3
Tablo 2.1. Searle'e Göre Rica Ediminin Gerçekleşme Koşulları	17
Tablo 2.2. Blum-Kulka ve Olshtain Stratejilerine Göre Rica Ulamları	20
Tablo 3.1. Çocuk Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı	29
Tablo 3.2. Çocuk Katılımcıları Yaşına Göre Dağılımı.....	29
Tablo 3.3. Yetişkin Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı	29
Tablo 4.1. Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	34
Tablo 4.2. İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	36
Tablo 4.3. Üçüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	37
Tablo 4.4. Dördüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı ..	39
Tablo 4.5. Beşinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	41
Tablo 4.6. Altıncı Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	43
Tablo 4.7. Yedinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	45
Tablo 4.8. Sekizinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı ...	47
Tablo 4.9. Dokuzuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	49
Tablo 4.10. Onuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	51
Tablo 4.11. On Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı	53
Tablo 4.12. On İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı ..	55

ÇİZELGELER LİSTESİ

- Çizelge 4.1. Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 34
- Çizelge 4.2. İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 36
- Çizelge 4.3. Üçüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 38
- Çizelge 4.4. Dördüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 40
- Çizelge 4.5. Beşinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 42
- Çizelge 4.6. Altıncı Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı 44
- Çizelge 4.7. Yedinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı....46
- Çizelge 4.8. Sekizinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı .48
- Çizelge 4.9. Dokuzuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı...50
- Çizelge 4.10. Onuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı..52
- Çizelge 4.11. On Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı..54
- Çizelge 4.12. On İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı.56

BÖLÜM I

GİRİŞ

Rica etme söz ediminin çocuklarda gelişimini, hangi durumlarda hangi biçimde kullanıldığını saptamak amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde problem durumuna, araştırmanın amacı ve önemine, alt problemlere, varsayım ve sınırlılıklar ilişkin bilgi verilecektir.

1.1. Problem Durumu

Çocukların dil edinim süreci ve dili sosyal bağlamda nasıl kullandıkları ile ilgili çalışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Çocukların dili kullanırken geçirdiği zihinsel süreçler, iletişim kurarken kullandığı mantık ve düşünce yapısı her zaman yetişkinlerinkinden farklıdır. Bu da aynı zamanda çocuk zihni ve yetişkin zihni arasındaki farkı ortaya koyar. Zihin yapısı farklı olunca iletişim sırasında kurulan dilin yapısı da farklı olmaktadır. Çocukların ne tür zihinsel süreçler geçirip dili nasıl edindiği ve nasıl konuştuğu çocuk gelişimi uzmanları kadar dilbilim uzmanlarının da dikkatini çekmektedir ve bu ayrıntılı biçimde incelenmesi gereken konular arasındadır.

İnsanlar doğumdan sonra çevresindeki kişileri, olay ve olguları anlamak, tanımak ve bilgi aktarımı sağlamak amacıyla iletişim kurma gereksinimi duyar. Bu gereksinimi karşılayan en gelişmiş araç dildir. Dil ve dil edinimi ile ilgili geçmişten günümüze dek yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmacıların dil edinimi ile ilgili çeşitli kuramlar ortaya koyduğu görülür. Skinner (1957) gibi bazı kuramcılar dili öğrenilmiş bir davranış olarak tanımlarken Vygotsky (1981) gibi kuramcılar dil ediniminde sosyal çevrenin önemine vurgu yapar. Chomsky'e (1978) göre kişi zihninde bir dil edinim aygıtı ile dünyaya gelir ve biyolojik olgunluğa sahip olduğunda konuşmaya başlar. Dili bu yaklaşımların ötesine taşıyıp sosyal bağlam içerisinde inceleyen bilim dalı edimbilimdir.

Kökleri dil felsefesi ve genel dilbilime dek uzanan edimbilim dil kullanımının bilimsel olarak incelenmesi biçiminde tanımlanabilir (Bayhan ve Artan, 2009:143). Saussure (1916) dili, dil-yetisinin toplumsal ürünü olarak, bu yetinin bireylerce kullanılabilmesini sağlayan ve toplumca benimsenmiş olan uzlaşım bir kurallar düzeni olarak tanımlar. Fakat Saussure'un

yaklaşımında dilin kullanım yönüne yapılan vurgunun yetersiz olması eleştirilir. Bu eleştiriler doğrultusunda Hymes (1991) tarafından iletişimsel yeti kavramı ortaya atılır. İletişimsel yeti, bir dil toplumu ile iletişim kurmak için gerekli bilgiler ve bunların kullanılması için gerekli becerilere sahip olma anlamına gelir. Bu yeti yalnızca dilbilimsel ve toplumbilimsel iletişim ve etkileşim kurallarını değil, aynı zamanda iletişim olayları ile etkileşim işlemlerinin bağlam ve içeriğinin temelini oluşturan kültürel kuralları ve bilgileri de içermektedir.

Günlük dil felsefesinin öncülerinden olan Austin, 1930’larda geliştirip 1955’lerde Harvard’da verdiği derslerde ayrıntılı olarak açıkladığı Söz Edimi Kuramını ortaya koyar. Bu kurama göre, gerçekleştirilmesi için dile gereksinim duyulan edim ya da eylem kavramı dil aracılığıyla gerçekleştirilebilen eylemlere karşılık gelir. Yani anlam sorunları, dilin kullanımına bakılarak çözümlenmelidir. Kendisinden sonra öğrencisi Searle tarafından geliştirilen söz edimi kavramı dil edimi ve söz edimi ya da söz eylem olarak adlandırılır.

Söz eylemler arasında günlük yaşamda sık kullanılan edimlerden biri olan ricalar, Türkçede konuşma ve yazı dilinde sık rastlanan dil yapılarıdır (Erten, 2014:101). Bu çalışmanın ana konusu söz edimlerinden olan rica ediminin 5-6 yaş grubundaki çocuklarda kullanımının incelenmesi ve iletişim kurarken bağlama, dinleyicinin ya da alıcının sosyal konumuna, gerçekleştirilmesi beklenen isteğin güçlük düzeyine göre çocukların ürettikleri rica sözcelerini belirlemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dil edinim süreçleri incelendiğinde erken çocukluk döneminde bulunan çocukların dilin edimbilimsel yapısını da edindiği görülmektedir. Bu yüzden çocuklar iletişim kurarken farklı iletişimsel amaçları güderek farklı kullanım amacıyla sözce üretir. Öte yandan çocuklar, dili sadece alıcıya bilgi iletmek amacıyla kullanmaz. Herhangi bir alıcı olmadan da sözce üretirler. Çocukların bilişsel ve dil gelişimi yaşa paralel bir biçimde ilerledikçe ürettikleri dilsel sözcelerin niteliği de aynı biçimde gelişir. Neumann ve Stern (2012; akt. Piaget, 2007), yaptıkları araştırmada çocuk dilinde görülen ilk sözcelerin bir kavramı anlatmaktan çok sadece emir ve istek anlattığını belirtir. Aynı zamanda çocuk dili ve yetişkin dili arasında, kullanım ve bu dilin üretimi sırasındaki zihinsel süreçler açısından büyük farklar vardır. Çocuklar sözce üretirken yetişkinlere göre daha farklı iletişimsel kaygılar taşır.

Bu çalışmada 5-6 yaş grubundaki çocukların rica sözcelerini ne düzeyde edindikleri, iletişim kurarken bağlama, ricanın güçlük düzeyine ve istekte bulunulan kişinin sosyal

konumuna göre hangi rica stratejilerine başvurdukları incelenmiş; bu inceleme iletişimsel edinci tam olarak edindiği varsayılan yetişkin bireylerin ürettikleri rica sözceleri ile çocukların ürettiği rica sözceleri karşılaştırılmıştır. Bunun için bir Söylem Tamamlama Testi kullanılmıştır. En az lisans eğitimi almış yetişkinlerin ve okulöncesi kurumlarında eğitim görmekte olan 5-6 yaş grubundaki çocukların teste verdiği yanıtlar karşılaştırılmıştır. Testte yer alan bağlamlar hazırlanırken Brown ve Levinson'ın (1987) incelik kuramı ile ilgili çalışmasından yararlanılmıştır. Bu çalışmada ortaya atılan Yüz Kuramına göre bireylerin iletişim sırasında sözce üretirken yeğledikleri stratejiler üç değişkene göre belirlenir. Bu değişkenler uzaklık, güç ve yüklemedir. Başka bir deyişle bir ricada ya da istekte bulunulacak bir iletişim sırasında iletişime katılan bireylerin birbirlerine göre belli bir konumu, iletişimin gerçekleştiği yerin taraflar açısından belli bir özelliği ve rica edilecek konunun onu gerçekleştirecek birey açısından belli bir güçlük derecesi bulunur. Bu noktalardaki değişkenler, rica sözcüsünün biçimi üstünde belirleyicidir. Bu araştırmanın katılımcıları için hazırlanan Söylem Tamamlama Testi'nde bulunan maddelerin bu değişkenler açısından dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 1.1. *Söylem Tamamlama Testi'nin Değişkenlere Göre Dağılımı*

MADDELER	SOSYAL KONUM (Güç)	RİCANIN GÜÇLÜK DÜZEYİ (Yükleme)	SOSYAL BAĞLAM (Uzaklık)
1	EŞİT	AĞIR	TANINAN
2	EŞİT	HAFİF	TANINAN
3	ÜST	AĞIR	TANINAN
4	ÜST	HAFİF	TANINMAYAN
5	ÜST	HAFİF	TANINAN
6	ÜST	AĞIR	TANINMAYAN
7	EŞİT	AĞIR	TANINMAYAN
8	EŞİT	HAFİF	TANINMAYAN
9	ALT	HAFİF	TANINMAYAN
10	ALT	AĞIR	TANINMAYAN
11	ALT	HAFİF	TANINAN
12	ALT	AĞIR	TANINAN

Tabloda görülen dağılımın oluşturulmasında her yeni maddede değişkenlerden en az birinde bir farklılık olmasında özen gösterilmiştir. Araştırmanın problemi ve alt problemleri bu dağılıma göre hazırlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Problemi

5-6 yaş grubu çocukların kullandığı rica edimi stratejilerinin yetişkinlerin kullandığı stratejilere göre görünümü nasıldır?

1.4. Alt Problemler

1. Tanınan bir ortamda, eşit sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren birinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
2. Tanınan bir ortamda eşit sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren ikinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
3. Tanınan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren üçüncü bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
4. Tanınmayan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren dördüncü bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
5. Tanınan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren beşinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
6. Tanınmayan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren altıncı bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
7. Tanınmayan bir ortamda eşit sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren yedinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
8. Tanınmayan bir ortamda eşit sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren sekizinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
9. Tanınmayan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren dokuzuncu bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?

10. Tanınmayan bir ortamda alt sosyal konuma sahip dinleyiciden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren onuncu bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
11. Tanınan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren onbirinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?
12. Tanınan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren onikinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?

1.5. Araştırmanın Önemi

5-6 yaş aralığı, çocukların dil edinimi açısından önemli bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde anadiline ilişkin tüm dilbilgisel yapıları edinip iletişim gereksinimini karşılayacak biçimde dil dizgesini kullanmaya başlar. Fakat çocukların sosyal bağlamda dili kullanımı ile yetişkinlerin kullanımı çoğunlukla farklı olmuştur. İletişim sırasında kullanılacak olan sözceler üretilirken yetişkinlerin zihinsel süreçleri ve kullandığı dilsel stratejiler ile çocukların zihinsel süreçleri ve kullandığı dilsel stratejiler çoğunlukla farklıdır. Çocukların sahip olduğu iletişimsel kaygılar yaş ve gelişimsel özelliklerine göre farklılıklar gösterdiği için çocuğun yaşı ilerledikçe kullandığı stratejilerin de farklılaştığı görülür. Örneğin 2 yaşındaki bir çocuk istediği oyuncağı gösterip sadece “Ver” diyebilirken; 6 yaşındaki bir çocuk “*Dolabın üzerinde bulunan bebeği verir misin?*” gibi dilbilgisel olarak yetişkinlerin kullandığı cümle yapısına yakın rica sözcüsü içeren daha ayrıntılı ifadeler üretebilir. Bu bağlamda 5-6 yaş grubundaki çocukların dil ediniminde edimbilimsel yapıların da eklenmeye başlamış olduğu görülür. Fakat ilk olarak Türkçe edinen çocukların hangi sözcüyü, hangi bağlamda, hangi kullanım amacıyla, kimlere yönelik ve hangi stratejilerle kullandıklarına ilişkin alanyazın neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu nedenle yapılan bu araştırma Türkçe alanyazın açısından önem taşımaktadır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada yer alan katılımcıların Söylem Tamamlama Testi’ni içtenlikle ve doğru biçimde yanıtladığı varsayılmaktadır. Veri toplama aracı olarak hazırlanan Söylem Tamamlama Testi’nin uygulanan grubun tamamının yaşı, gelişim özellikleri, hazır bulunuşluk

düzeyleri, içinde buldukları sosyo-kültürel çevrenin etkisi göz önünde bulundurularak bireylere uygun nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Söylem Tamamlama Testinde sunulan bağlamlarla sınırlıdır. Bunun yanında araştırma Diyarbakır ili Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocuklar ile sınırlıdır. Elde edilecek bulgular katılımcıları bağlamaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde dil, dil gelişim aşamaları, dil gelişimi ile ilgili yaklaşımlar açıklanacaktır. Bir sonraki alt bölümde çalışmanın temeli olan edimsel gelişim, söz edimi kuramı, rica söz edimi ve çocuklarda rica ediminin gelişimi üstünde durulacaktır.

2.1. Dil Nedir?

İnsanlar doğumdan sonra çevresindeki kişileri, olay ve olguları tanımak ve anlamak, duygu, düşünce ve gereksinimlerini iletebilmek için çevresindeki bireylerle iletişim kurma gereksinimi duyar. Bu gereksinimi karşılayan en gelişmiş araç dildir. Bu aracın tanımlanmasında onun yapısal özelliklerine dikkat çekilir. Örneğin Saussure (1985) dili, dilyetisinin toplumsal bir ürünü olarak görür. Buna göre dil ancak bir toplum içinde var olabilir. Diğer bir dilbilimci Martinet'nin (1998:28) tanımına göre ise "dil insan deneyiminin topluluktan topluluğa değişen biçemlerde anlamsal bir içerikle sessel bir anlatımı kapsayan birimlere, başka bir deyişle anlambirimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır". Bu tanımda ise dilin toplumdan topluma yapısal farklılıkları olduğuna vurgu yapılır. Vardar (1998) dili "belli bir insan topluluğuna özgü çift eklemli sesli göstergeler dizgesi" biçiminde tanımlar. Bu tanımlar değerlendirildiği zaman dilin bir topluluğa özgü, çift eklemli ve dizgesel bir yapıda olduğu anlaşılır.

Dil gelişimi konusunda araştırmalarıyla bilinen Vygotsky, dilin düşünce ile birlikte geliştiğini vurgular. Bilişsel gelişimin farklı olduğu düşüncesine katılmayan Vygotsky, dil eğitimi ve öğreniminin kişinin zihinsel düşünme yeteneğine etki ettiğini belirtir. Vygotsky, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu dil ortamının düşünme düzeyine etki ettiğini söyler. Bu nedenle, sözel düşünmenin çocuğun geçirmiş olduğu gelişmemiş, benmerkezci, kısmi, ilkel dil aşamalarını inceleyerek anlaşılabilceği vurgular (Dağabakan ve Dağabakan, 2006:4). Buna göre bireyin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel bağlamın bireyin dil gelişimine etki ettiği anlaşılmaktadır.

Bu açıklamalarda görüldüğü gibi insanı diğer canlı varlıklardan ayıran en önemli özellik dildir. Dil, toplumların bilimsel, sanatsal, ekonomik, eğitsel, sosyal, kültürel ve diğer

alanlarıyla ilgili bilgilerini kuşaktan kuşağa aktardığı ve sürekli değişim içinde olan bir varlık olarak nitelenir. Aynı zamanda insanların dünyayı anlama ve birikimlerini aktarma gereksinimlerini karşıladığı için dil olmadan iletişim sözkonusu olamaz. İletişim, bireyin başlattığı ve başka bireyler için de anlam taşıyan ve onların davranışlarını etkileyen edimlerdir.

2.2. Dil Gelişimi

Toplum içinde bireyler arası iletişimi sağlayan öncelikli araç sözel dildir. Bebeklerde konuşma algısı doğumla birlikte başlar. Sözcüklerin, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilbilgisine uygun olarak kullanabilmesi olan dil gelişimi konuşma öncesi dönem ve konuşma dönemi olmak üzere iki başlık altında incelenir (Şahin ve Atay, 2009).

Konuşma öncesi dönem doğumla başlayıp bebeğin anlamlı sözcükler üretmeye başlamasıyla son bulur. Kendi içinde *ağlama*, *agulama*, *mirıldanma* gibi aşamalara ayrılır. 6-12 aylar arasında diğer sesler yerine, anadillerine ilişkin sesleri algılamalarındaki duyarlılıkları artar. Bu nedenle 6.-12. aylar arası, dil gelişimi için etkin bir dönem olarak görülür (Sebastian-Galles, 2006:241). Aynı zamanda 6. aydan sonra dil edinimi ile ilgili görülen aşamalar evrensellik özeliğini yitirir.

İlk sözcüklerin üretilmeye başlanmasıyla konuşma dönemi başlar. Konuşma döneminde bebekler bu dönemde önce tek sözcük üreterek iletişim kurar. Yaşları ilerledikçe sözcük dağarcıkları gelişir. İki sözcükten oluşan ve telgraf iletilerine benzeyen konuşmalarla iletişimi sağlarlar. Üç yaşından beş yaşına kadar süren zaman diliminde, yani sesbilimsel gelişimin en hızlı ilerlediği evrede, çocuklarda sesbilimsel dizgeye ve yetişkin ses dizgesine yakın kurallı yapıların oluşmaya başladığı görülür (Bleile, 2004:103; Topbaş, 2005:77). Bu yüzden konuşma dönemi kendi içinde *tek sözcük*, *telgraf konuşma* ve *kural öğrenme* aşamalarından oluşur. Bu dönemlerden sonra da toplumsal bağlamların gereklerine uygun kullanımlar kazanılmaya başlanır. Bu süreçler çeşitli yaklaşımlar ve kuramlar ışığında ele alınır.

2.3. Dil Edinim Kuramları

Bireyin dil edinim süreci doğumla birlikte başlar. Ses üretimi, sözcük, sembol, vb. dilsel birimlerin edinilmesi belli evrelerin sonucunda gerçekleşir ve zaman gerektirir. Çocuk, çevreyle iletişim sonucu ister bilişsel süreçler, ister taklit, isterse model alma gibi yollarla dili

edinir (Dağabakan, ve Dağabakan, 2006:3). Dilin nasıl edinildiğine yönelik farklı yaklaşımlara aşağıda değinilmektedir.

Davranışçı kuram, dil kazanımının temelinde taklit ve yinelemenin yer aldığını savunarak, çocukların çevrelerinden duyduğu sesleri yineleyerek dili kullanmaya başladıklarını, başarılı oldukları durumlarda, çevrelerinden aldıkları olumlu geribildirimler yoluyla üretilen dil çıktısını yinelediklerini ve sonunda bunu kullanabilir duruma getirdiklerini vurgular (Lightbown ve Spada, 2000:9). Öncülüğünü Skinner'in yaptığı bu kuramda, zihinsel boyutun göz ardı edildiği ve dilin içeriği konusunun dikkate alınmadığı ileri sürülerek çeşitli eleştiriler yöneltmiştir (Aydın, 2015).

Sosyokültürel kuramın öncüsü olan Vygotsky'ye (1998) göre çocuğun dili sosyaldır, ancak gelişimini tamamlaması ile bireyselleşir. Vygotsky, öğrenmeyi sosyal etkileşim yoluyla kültürlenme olarak tanımlar. Ona göre bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre edindikleri tüm edimlerin kaynağıdır. Vygotsky, dil ve bilişsel gelişimi toplumsal iletişim ve etkileşim çerçevesinde açıklar. Bugün dil açısından zengin çevre koşullarında yaşamının bilişsel gelişime önemli katkılar yaptığı bilinmektedir (Keklik, 2017; Yapıcı, 2017). Vygotsky'ye göre dil sosyal yaşamın bir gereği ve sonucu olup bilişsel gelişimin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Chomsky (1957) bilişsel süreçleri dil ediniminde yok sayan davranışçı kurama tepki olarak Biyolojik yaklaşımı ortaya koyar. Chomsky'nin en güçlü görüşlerinden biri, çocukların dili öğrenirken daha önce hiç duymadıkları dolayısıyla da hiç pekiştirilmemiş cümleler üretmeleridir (Goldstein, 2013). Chomsky'nin kuramının önkabullerinden biri de dünyadaki tüm dillerin benzer olduğu gerçeğidir. Her birinin farklı dilbilgisel yapıları olmasına rağmen bu diller evrensellik özelliği taşır. İnsan zihninde evrensel bir dilbilgisi vardır ve bu evrensel dilbilgisi tüm diğer dillerin de ortak dilbilgisi kurallarını içerir.

Chomsky (1978) aynı zamanda *edim* ve *edinç* kavramlarını öne sürer. Chomsky'ye göre, dilbilim kavramı konuşucu-alıcı arasındaki edinci inceler. Dilsel edinci, konuşucu ve alıcının kendi anadili konusunda sahip olduğu sezgisel bilgi olarak tanımlar. (Kıran ve Kıran, 2002:157). Edim ise edincin konuşucular tarafından dilin kullanımı sırasında gerçekleştirilmesidir. Özetle Chomsky'ye göre, birey dili edinirken iki önemli nokta vardır. Bunlardan biri, dilbilgisi hakkında yeterli bilgiye sahip olması diğeri de konuşma ve anlamının davranışa dönüşmesidir. Bu iki kavram dil edinimi için önemlidir.

Yukarıda ana noktalarıyla verilen dil edinim kuramları, bireyin dil kazanımının çok boyutlu olduğunu gösterir. Bu durum hem dilin karmaşık yapısıyla ilgilidir hem de bireysel farklılıkların dil edinim sürecini etkileme biçimiyle bağlantılıdır. Ancak dil edinimi, toplumdan alınan dil dizgesinin toplumsal bağlamlarda kullanımının öğrenilmesiyle son bulur. Bu da dilin edimsel boyutuna gönderimde bulunur.

2.4. Edimsel Gelişim

Sosyal bağlamda dilin, içinde bulunduğu toplumun kültürel özelliklerine göre biçimlenerek iletişim sırasında nasıl kullanıldığını inceleyen bilim dalına edimbilim denir. Aynı zamanda kullanımbilim, kullanımbilgisi, kılğıbilim, dil edimbilimi, edimsel dilbilim gibi farklı adlarla da anılan edimbilimin birden çok tanımı bulunmaktadır. Günay (2004) dili, kullanım ve eylemler içinde açıklamayı amaçlayan dilbilimin bir alt dalı olarak tanımlarken, Delbecque (2006) edimbilimi kişilerin dili kullanırken yaptıkları şeyin incelenmesi olarak tanımlar. Kansu-Yetkiner'e (2009) göre "kökleri dil felsefesine ve genel dilbilime dek uzanan edimbilim, sosyal bir insan davranışı olarak dil kullanımının gözlenmesi ve yorumlanmasını konu alanı edinmiştir. En geniş tanımıyla edimbilim dil kullanımının bilimsel olarak incelenmesidir. Dar anlamıyla ise edimbilim sözcelerin yorumlanması sırasında dilbilimsel özelliklerin ve bağlamsal etkenlerin nasıl bir etkileşim içine girdiğini incelemektedir". Genel anlamıyla edimbilim, toplulukların iletişim kurarken kullandıkları tümcelerın sözlüksel anlamından çok, tümceyi kuran kişinin aslında ne demek istediğini inceler. Yani göstergeler ve göstergeleri kullanan kişiler arasındaki ilişkiyi irdeler.

Edimbilimin, insan iletişimini etkileyen unsurlar bağlamında ele alındığında dilbilimin diğer alt ve üst alanlarıyla ilişkili olarak geliştiğı söylenebilir. Özellikle uygulamalı dilbilimin içinde yer alan ve toplumdilbilimi, ruhdilbilimi, bağıntı dilbilimi gibi alanları da kapsayan edimbilim, iletişimdeki en önemli öge olan dili incelediğı için önem verilmesi gereken bir konudur (Ayvaz, 2014).

Saussure yirminci yüzyılın başlarında "Genel Dilbilim Dersleri" adlı kitabıyla dilbilimin temelini oluşturur. Saussure'e göre dil, dilyetisinin toplumsal bir ürünüdür ve dil yetisinin kullanılmasını sağlayarak toplumlara özgü uzlaşım sal bir düzendir. Saussure'e (1915, 1998) dayanarak, dili sözden ayıran yapısalcılık geleneğine göre, "Dil, dilbilimin gerçek konusunu oluşturur, toplumsal niteliklidir, geneldir, kurallar ve uzlaşım sal bütünüdür"; söz ise "Bireysel bir istenç ve anlak eylemidir" (Vardar, 1982:33) biçiminde tanımlanır.

Ancak bu yaklaşımda dili, dilbilimin konusu olarak inceleyip dilin kullanım yönünü göz ardı etmesi Saussure'ün eleştirilmesine neden olur. Dilbilimci Chomsky de Saussure'ün dil-söz ayrımını andıran bir ayrım yapar. Chomsky'ye göre, konuşan-dinleyen bireyler açısından dilin iki yönü vardır. Bunlardan biri, bireyin dilin kuralları, yani dilbilgisi hakkındaki bilgisi, kısaca “içselleştirilmiş kurallar sistemi” olan *edinç*; diğeri de, “dilsel yetinin” çeşitli öğelerin etkisi altında, tek tek kişilerde, konuşma-anlama davranışlarına dönüşmesi demek olan “*edim*”dir (Şahin, 1975).

Hymes (1991), Chomsky'nin *edim* ve *edinç* ayrımını benimsemekle birlikte, “*edinç*, *edim*, yaratıcılık” gibi kavramları kullanıp bunları yeterince açıklamamasının yanı sıra “uygunluk” kavramını eklememiş olması nedeniyle onu eleştirir. Hymes'a göre *uygunluk*, Chomsky'nin açıklamaktan kaçındığı dilin toplumsal boyutudur ve göz ardı edilmemelidir. Bu eleştiri sonrasında Hymes, Widdowson (1978), Brumfit (1979) ve Johnson (1982) dili *edim* ve *edinç* kavramlarıyla açıklamanın yetersiz olduğunu öne sürerek “İletişimsel Yeti” kavramını ortaya atmışlardır.

İletişimsel yeti, toplumdan topluma değişebilen, iletişimde bağlam ve içeriğin temelini oluşturan kültürel kuralları ve bu kuralları kullanma becerisini kapsayan bir kavramdır. Bu yeti herhangi bir dilin yalnızca dil dizgesini bilmeyi yetersiz bulur. İletişimsel yeti belli bir durumda kime neyin söyleneceğini ve onun uygun olarak nasıl söyleneceğini de bilmeyi gerektirir (Aktaş, 2005:90).

Bir iletinin göndericisi, iletinin amacına, konusuna ve hedef kitlesine göre, her bir dil göstergesini bireye, bir grubun üyesi ya da bir dil toplumunun herhangi bir üyesine uygun olarak seçebilir; bu yüzden iletişim sırasında kullanılan dil göstergeleri bireye ve gruplara göre farklılık gösterir (Reiss, 2000:69). Dilsel edimbilim, gönderici ve alıcı arasındaki iletinin kullanım amacına göre değişkenlik gösterir. Göndericinin iletiyi aktarırken amaçladığı etki ve alıcıda oluşan etki, anlamsal olarak değil zamana ve bağlama bağlı olarak değişkenlik gösterir. Hatta bazen bütün bir olguda iletinin büyük bir bölümü görünmezdir; kısacası iletinin yüzey yapısında yer almaz. Örneğin, “Yağmur yağıyor” sözcesini kullanan bir konuşucu acaba anlamlarından birini mi kast etmiştir? (Kıran ve Kıran, 2002:214). İşte bu farklılıklar edimbilimsel çalışmalarda iletişimsel yetinin gerekliliğini yani edimbilimsel çalışmaların hangi şartlarda yapılacağını, bireye ve gruba özgü değerlendirmeler gerektirdiğini belirler.

2.5. Söz Edimi Kuramı

Söz edimi kuramı Austin'in 1930'larda geliştirip 1955'lerde Harvard'da verdiği derslerde açıkladığı, iletişimdeki anlam sorunlarına çözüm bulmak için dilin kullanımının incelenmesini öne sürdüğü bir kuramdır. Kendisinden sonra öğrencisi Searle (2000) bu kuramı geliştirmiştir. Gerçekleştirilmesi için dile gereksinim duyulan eylem ya da edim kavramı, *teşekkür etme, davet etme, öneride bulunma, kabul etme, reddetme, rica etme*, vb. dil aracılığıyla gerçekleştirilebilen eylemlere karşılık gelmektedir (Polat, 2010). "Yemek yapmak" eylemi için "Yemek yapıyorum." deme gereksinimi duyulmaz, çünkü bu bir söz edimi değildir. Ama birine "yemek yap" denildiğinde ondan bir şey yapması istenildiği için bir söz edimi gerçekleştirilir.

2.5.1. Austin ve Söz Edimleri

Austin "*Söylemek ve Yapmak*" (1970) adlı yapıtında, felsefecilerin "bir 'bildirimin' ancak nesnelere bir durumunu 'betimleyebileceğini' veya 'herhangi bir olayı bildirebileceğini' varsayan görüşlerine karşı çıkar; "bildirime benzeyen çok sayıda sözcenin olaylar üzerine saf ve basit bilgi taşıma veya iletme amaçlı olmadığı" "kesinlikle hiçbir şey 'betimlemeyen', 'aktarmayan', belirlemeyen, 'doğru veya yanlış' olmayan", "sözcenin sözcelenmesiyle bir eylemin gerçekleştirildiği" sözceler bulunabileceğini belirtir (Austin, 1970:37-40). Bu durum için dört örnek verir:

(O.a) Evlenme töreninde söylenmiş,

"Evet [istiyorum.] (yani bu kadını yasal eşim olarak alıyorum.)"

(O.b) Gemi (denize indirilirken) gövdesinde şişe kırılırken söylenen,

"Bu gemiye Queen Elizabeth adını veriyorum."

(O.c) Bir vasiyetnamede görülebilen,

"Saatimi erkek kardeşime veriyor ve bağışlıyorum."

(O.d) *"Yarın yağmur yağacağına altı kuruşa bahse girerim."*(Özdemir, 2016).

Austin, yukarıda söz ettiği örneklerde bireylerin söyledikleri tümceleri doğru veya yanlış olarak nitelendirilemeyeceğini, bunları söyleyen bireylerin bu söylemleri söylerken aynı zamanda yaptıklarını belirtir.

Austin'e göre söz söyleyen bir kişi aynı anda üç tür edim gerçekleştirir (Austin, 1970:114): *Düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi.*

Düzsöz Edimi: Sözcenin sesletilmesi (belli kurallar çerçevesinde belli dilsel birimlerin bir araya getirilerek sesletilmesi; sözceyi oluşturan dilsel öğelere yüklemeler yapılması; dil dışı dünyada belli öğelere gönderme yapılması) olarak tanımlanır (Polat, 2010). Kişi anlaşılabilir sesler çıkarmıyorsa, sözdizimine uygun belli bir dilde anlamlı bir şeyler söylüyorsa düzsöz edimini gerçekleştiriyor demektir. Örneğin "*Kalemimi verir misin?*" demek isteyerek bana "*Benim kalemim yok*" dediğini varsayalım. Burada kişinin "*Benim kalemim yok.*" tümcesi dillendirme edimine örnek olur. Ayrıca Austin'e göre, bir birey düzsöz ediminde bulunduğu sırayla şu üç edimi gerçekleştirmiş olur: Seslendirme edimi, dillendirme edimi ve anlamlandırma edimi (Austin, 1970).

Edimsöz Edimi: Bir tümceyi söyleyerek onunla çağrıştırılan uzlaşım sal güçle bağıntılı düz ifade de bulunma, emir verme, rica etme, özür dileme, teşekkür etme, vb. gelenekselleşmiş iletişim gücü olan ifadelerdir. Dil yoluyla kişilere bir iş yaptırılırken ortaya çıkan edimsöz güçleridir. Austin'e göre düzsöz edimi bir şey söylemekken edimsöz edimi bir şey yapmaktır. Kişinin bir kaleme gereksinim duyduğunu ve birinden kalem istediğini bildirmesi edimsöz edimine örnek olur.

Etkisöz Edimi: Konuşan kişinin dillendirdiği sözcenin alıcı üzerinde yarattığı etkidir. Kişi "*Benim kalemim yok*" diyerek benden kalem istediğini bildirdiğinde benim onun isteğini yerine getirmem etkisöz edimine örnek olur. "Edimsöz edimi uyuşimsal bir edim" iken, etkisöz edimi için böyle bir zorunluluk yoktur. Bir erkeğin eşine "Sana yeni bir araba almaya söz veriyorum" demesi eşinin bundan mutlaka hoşlanacağı anlamına gelmez. Her ne kadar söz verme bir edimsöz ve verilen söz normalde karşıdakini hoşnut edecek bir durum gibi görünse de tam tersi de olabilir. Söz verme uyuşimsal bir sözcelem olmakla birlikte, sonuç uyuşimsal olmayabilir. Bu bağlamda, uyuşimsal etki *edimsöz*'ken, uyuşimsal olmayan etki ise etkisöz edimidir (Tuna, 2011).

Edimsöz edimi dillendirme ediminin bir sonucu değildir. Bu bağlamda etkisöz ediminin edimsöz ediminin bir sonucu ya da devamı niteliğinde olması söz konusu değildir.

Austin edimsöz edimini beş ulamda inceler:

1. Hüküm belirticiler

2. Erk belirticiler
3. Sorumluluk yükleyiciler
4. Davranış belirticiler
5. Serimleyiciler (Austin, 2009)

Austin'e göre bu beş ulam arasında dizgesel bir ilişki vardır. Austin hüküm belirticilerin bir hüküm verme (suçlu bulmak, tanı koymak, vb.), erk belirticilerin bir gücü kullanma (buyurmak, emretmek, dilemek, vb.), sorumluluk yükleyicilerin bireye bir şey yapma ile ilgili sorumluluk yüklemesi (söz vermek, amaçlamak, kabullenmek, vb.) ve davranış belirticilerinin (özür dilemek, teşekkür etmek, vb.) ise toplumsal davranışlarla ilgili olduğunu belirtir. Ona göre en güç olan ulam serilmeyicilerdir. Serimleyicileri "sözcelemelerimizin bir usamlamanın ya da konuşmanın akışı içinde nasıl bir yere oturduğunu, sözcelemi nasıl kullanmakta olduğumuzu belirginleştirir, ya da daha genel bir anlatımla, bir serilmeme işlevi görür" (Austin, 2009:163) biçiminde açıklar.

Austin'in söz edimi kuramının en önemli noktası anlamın yeniden çözümlenmesidir (Tuna, 2011). Konuşan kişi alıcıya niyetini iletirken dili kullanır. Kullandığı dilde anlam, sözcük ve cümlelerle karşılıklı bir ilişki içindedir. Anlam bu ilişki içinde *edim* (eylem) kavramıyla var olur. Austin'in kuramına göre dil, dil dizgeleri dışında kalan şeyleri belirler. Yani Austin'in yaptığı asıl şey anlam çözümlenmesidir.

2.5.2. Searle ve Söz Edimleri

Austin, ortaya koyduğu söz edimi kuramıyla toplumun konuşma ortamını yeniden tanımlarken öğrencisi Searle bu kuramı biraz daha geliştirmeye çalışır.

Searle, Austin'in yapmış olduğu edimsel ve saptayıcı ayrımını kabul eder, söz edimlerinin anlam ve gücün temeli olduğuna karşı çıkmaz. Searle'e göre de edimsöz edimi ve etkisöz edimi vardır; etkisöz edimi anlayışı Austin'inkinden pek farklı değildir. Ancak Searle edimsöz edimi konusunda Austin'den tamamen farklı düşünmektedir. Ona göre edimsöz ve düzsöz edimleri ayrımı gereksizdir ve yapılması gereken *edimsöz edimi* ile *sözceleme edimi* ve *önerme edimi* arasındaki farklılıkların belirlenmesidir (Tuna, 2011). Düzsöz edimi yoluyla yapılan edimin betimlenmesi, bir edimsöz edimiyle gerçekleşir. Bu yüzden Searle'e göre ikisi arasında bir fark yoktur.

Searle'ün anlam çözümlemesinde Austin'den farklı düşündüğü noktalardan biri şudur: Austin, anlam çözümlemesinde, konuşan kişinin “X” kullanımı aracılığıyla “X” i anlatmaya çalışmayıp “Y” durumunu anlattığı durumları çözümlemesinin dışında bırakır. Austin, bu gibi durumları “ciddi olmayan kullanımlar” adı altında değerlendirir. Bu gibi kullanımları Austin, dolaylı söz edimleri, eğretilmeler, kurgusal söylemler başlıkları altında dil-anlam çözümlemelerinin dışında tutmuştur. Searle, Austin'in anlam çözümlemesinin dışında tuttuğu bu durumları, kendi anlam çözümlemesi içinde ele almıştır. Searle'e göre bu gibi durumlar, konuşucunun, “X” deyip “X”i anlatmaya çalıştığı ciddi ve düz kullanımları yöneten kurallardan bilinçli sapmaları olarak değerlendirilir. Bu biçimiyle de bu durumlar Searle'ün anlam çözümlemesinin içinde yer alır (Ünlüsoy, 2015). Özetle Searle'ün anladığı biçimde sözcelemi belirleyen şey hem bağlam hem de sözcelemi kullanan kişinin yönelimleridir. Konuşan kişi bir tümceyi düz anlamıyla kullansa bile anlatmak istediği düz anlamın ötesindedir. Bu da konuşan kişinin belli bir yönelimle bu tümceleri kullandığı anlamına gelir.

Searle'ün Austin'den farklı düşündüğü diğer bir durum ise Austin'in yaptığı edimsöz edimlerini incelediği beş ulamdır. Searle, Austin'in edimsöz edimlerini incelediği hüküm-belirticiler, erk-belirticiler, sorumluluk-yükleyiciler, davranış belirticiler ve serilmeyiciler ulamlaştırmasını kabul etmez. Searle'ün bu durumu kabul etmemesinin nedeni, Austin'in yapmış olduğu ayrımın edimsöz edimlerine dayanarak değil de edimsöz eylemlerine dayanarak yapılmış olmasıdır. Yani edimsöz edimleriyle edimsöz eylemleri birbirinden farklı şeylerdir (Ünlüsoy, 2015). Searle bu ulamlaştırmaya karşı çıkarak edimsözlerin başarı koşullarına dayanarak beş tür edimsöz edimini açıklar. Bunlar *kesinleyiciler*, *yönelticiler*, *yükleyiciler*, *dışavurucular*, *bildirgeler*dir.

1- *Kesinleyiciler*: Kesinleyici sınıfına giren edimsöz edimlerinin ereği, bir şeyin söylendiği gibi olduğu, başka bir deyişle dile getirilen önermenin doğru olduğu konusunda konuşan kişiyi, değişik ölçülerde, yükümlülük altına sokmaktır (Searle, 2000). Bu edimsöz edimlerine örnek olarak savunmak, bilgi vermek, ileri sürmek, iddia etmek, ısrar etmek, tahmin etmek, yemin etmek, itiraf etmek, tanıklık etmek, şikâyet etmek verilebilir. Searle'e göre, Austin'in sınıflamasında yer alan erk-belirticiler ve serimleyicilerin birçoğu birer kesinleyicidir.

2- *Yönelticiler*: Yöneltilici edimsöz edimlerinin ereği, dinleyen kişiye bir şey yaptırmaya çalışmaktır (Searle, 2000). Bu edimsöz edimlerine örnek olarak emretmek, buyurmak, rica etmek, yalvarmak, izin vermek, yasaklamak verilebilir. Austin'in yaptırıcılarının çoğu bu ulama girer.

3- *Yükleyiciler*: Searle bu ulamda Austin'in tanımına karşı çıkmaz ve olduğu gibi kabul eder. Yükleyici edimsöz edimlerinin ereği, konuşan kişiyi gelecekte bir şey yapma konusunda bir yükümlülük altına sokmaktır (Searle, 2000). Bu edimsöz edimlerine örnek olarak söz vermek, tehdit etmek, teklif etmek, güvence vermek verilebilir.

4- *Dışavurucular*: Dışavurucuların ereği, edimin önerme içeriğiyle ilgili olarak konuşan kişinin içinde bulunduğu ruhsal durumu dışa vurmaktır (Searle, 2000). Bu edimsöz edimlerine örnek olarak özür dilemek, kutlamak, teşekkür etmek, vb. verilebilir. Kişi bu edimsöz edimlerini kullandığında duygusal durumunu da açığa çıkarmış olur. Bu yüzden dile getirilen önermenin doğruluğu olduğu gibi kabul edilir.

5- *Bildirgeler*: Bildirgeler edimsöz ediminde, konuşan kişinin ilgili tümceyi sözcemesi, edimin önerme içeriğinin gösterdiği olgu ya da duruma gerçeklik kazandırır (Searle, 2000). Bu edimsöz edimine örnek olarak istifa etmek, kovmak, atamak verilebilir.

Bu çalışmanın temel konusu olan rica edimi, Searle'ün yöneticiler başlığı altında yer alır. Rica edimi bu araştırmada 5-6 yaşındaki çocuklardaki kullanımı ve gelişimi açısından incelenecektir.

2.6. Rica Etme Söz Edimi

Ricalar, konuşucunun gerçekleştirilmesini istediği birtakım sözel ya da sözel olmayan eylemleri dinleyiciye aktarma kaygısı taşıyan emir, soru, bildirim, istek sözceleri veya eksilteli yapılar biçiminde üretilen iletişimsel amaçlar olarak tanımlanabilir (Eken, 2014). Konuşmacıya faydalı olması için karşısındakinden bir eylem gerçekleştirmesini istemesi de rica olarak adlandırılır (Trosborg, 1995). Rica etmek TDK sözlüğüne göre yalvarmak, istemek, istirahat etmek anlamına gelen bir söz grubudur.

Söz edimi kuramına göre iletişim sırasında bir söz söylendiğinde aynı zamanda dilsel olarak bir eylem gerçekleştirilmiş olur. Bu kurama göre söylenen sözlerin dilbilgisel yapısı değil, anlamı önemlidir. Bu yüzden günlük yaşamda kullanılan söz edimlerinin belli bir kalıbı, dilbilgisel olarak sözcük sayısı veya cümle uzunluğu ölçütleri yoktur. Konuşmacı aynı ricada bulunurken “Yemek istiyorum” sözcisini üretip doğrudan bir ricayı bildirebilir ya da “Burnuma mis gibi kokular geliyor” sözcisini kullanıp sezdirmeye dayalı bir ricada bulunmayı seçebilir. İletişim sırasında üretilen söz edimleri, dizgesel yapılara bakılarak değil ancak anlamsal yapılara bakılarak saptanabilir.

Rica etme söz edimi Austin'in yaptığı ulamlaştırmaya göre *erk belirticiler*, Searle'ün yaptığı ulamlaştırmaya göre de *yöneltiler* başlığı altında ele alınır. Rica etme söz edimi kararların uygulanmasına yönelik edimlerdendir. Amaç, dinleyen kişinin önermenin içeriğine uygun davranmaya çalışmasını sağlamaktır. Yani rica etme söz edimini kullanan konuşucular dinleyiciye bir isteği yaptırmayı amaçlar. Bunu yaparken konuşucunun ve dinleyicinin sosyal konumu, isteğin güçlüğü ve içinde bulunulan bağlam göz önüne alınarak rica sözcesi oluşturulur. Bu kimi zaman emir verme biçiminde, kimi zaman incelik kurallarına uyarak, kimi zaman üstü kapalı ya da eksilteli cümlelerle, kimi zaman yalvarma yoluyla, kimi zaman da soru cümlesi biçiminde dinleyiciye iletilir. Rica söz edimi iletişimsel amaç bakımından yalvarma, emir verme gibi diğer söz edimleriyle aynı amaca sahiptir. Bu yüzden diğer söz edimlerinden ricayı ayırabilmek için söz ediminin geçtiği bağlamın bir bütün olarak incelenmesi gerekir. Bu inceleme yapılırken konuşucu ve dinleyici arasındaki ilişki ve sosyal konum, ricanın güçlük düzeyi ve içinde bulunulan sosyal bağlam söz ediminin kullanımını etkiler (Brown ve Levinson, 1987).

Searle (2000), rica söz ediminin gerçekleştirilme koşullarını aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi açıklar:

Tablo 2.1. Searle'e Göre Rica Ediminin Gerçekleşme Koşulları

Kural çeşidi	Rica
Önerme içeriği	Dinleyenin gelecekte gerçekleştireceği bir edim.
Hazırlayıcı koşul	1. Dinleyici edimi gerçekleştirebilecek durumda, konuşucu dinleyicinin edimi gerçekleştirebileceğine inanıyor. 2. Hem konuşucu hem dinleyici için, dinleyicinin normal koşullarda edimi kendiliğinden yapacağı apaçık değil.
İçtenlik koşulu	Konuşucu, dinleyicinin edimi gerçekleştirmesini istiyor.
Temel koşul	Dinleyicinin edimi gerçekleştirmesini sağlama girişimi sayılır.
Yorum	Konuşucu ile dinleyici arasındaki ilişkinin biçimi temel koşula da geçer: Sözcelem dinleyici üzerindeki gücüne dayanarak konuşucunun dinleyiciye bir şey yaptırmaya girişimi sayılır. (Searle, 2000: s.149)

Searle'e (2000) göre rica ediminin gerçekleşmesi için gerekli koşullar incelendiğinde dinleyicinin ricayı gerçekleştirmesi için önemli etkenlerden biri de konuşucu ile arasındaki ilişkidir. Ricayı gerçekleştiren her ne kadar dinleyici olsa da bundan faydalanan konuşucudur. Eğer dinleyici konuşucunun kendisinden istediği eylemi gerçekleştirirse kullanılan rica etme söz edimi amacına ulaşmış olur.

Söz edimi kuramına göre ricaların birçoğu dolaylı söz edimleri içerisinde yer alır. Gordon ve Ervin-Tripp'in (1984) yaptığı ricalarla ilgili araştırmaya göre ricalar doğrudan ve dolaylı olarak iki biçimde ortaya çıkar. Yaptıkları araştırmada doğrudan ricalar kurallara uygun ve emir biçiminde kullanılırken dolaylı ricalar sezdirme yoluyla kullanılır (Lund ve Duchan, 1988). Fakat Türkçede doğrudan ricalarla ilgili kesin bir kullanım kuralına rastlanmamıştır. Ricada bulunan kişinin yakınlık derecesi ve konumu bu eklentilerin sayısının artmasına neden olmaktadır. Örneğin;

- Rica ederim.
- Rica ediyorum.
- Rica edecektim.
- Rica etsem yapar mısınız?
- Rica etsem yapabilir misin?
- Rica etsem yapman mümkün mü?
- Rica etsem, kitabınızı ödünç vermeniz mümkün mü acaba? (Erten, 2014).

Rica anlamı taşıyan farklı dil yapıları da bulunur. Özellikle konuşma dilinde rica yapımına zaman ve kiplerin soru biçimleri rica anlamında kullanılabilir. Buna örnek olarak aşağıdaki cümleler verilebilir:

- Şuradan bir kişi ücreti uzatır mısınız?
- Benimle evlenir misin?
- Bir çay daha alır mısınız?

Geniş zaman dışında şimdiki zamanla kurulan bazı yapılar dolaylı rica olarak kabul edilebilir. Bunlara örnek olarak aşağıdaki cümleler verilebilir:

- Ferhat Beyle görüşmek istiyorum.

Yeterlilik anlamı taşıyan bazı soru kalıbında üretilmiş sözcükler rica anlamı taşır. Buna örnek olarak aşağıdaki cümleler verilebilir:

- Ali Beyle görüşebilir miyim?
- Bir çay alabilir miyim?
- Bu dosyayı getirmeniz mümkün mü?
- Rica etsem pencereyi kapatabilir misiniz?
- Arabanızı kullanmamın bir sakıncası var mı?

Görüldüğü gibi Türkçe konuşma ve yazı dilinde rica yapıları hem rica sözcüğü içeren yapılarla hem de geniş zaman, şimdiki zaman, yeterlilik birleşik eyleminin geniş çekimi ve ad-eylem ekinin iyelik eki almış biçimiyle sağlanabilir.

2.6.1. Rica Etme Stratejileri

Bu araştırmanın temel amacı 5-6 yaş grubundaki çocuklarının ürettikleri rica sözcelerini bağlamlara göre değerlendirmek ve hangi rica stratejilerini yoğun olarak kullandıklarını saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda Blum-Kulka ve Olshatin'in (1984) rica ve özür konulu çalışmalarında söz edimlerini ve rica etme söz ediminin stratejilerini ele aldıkları çalışmaları bu araştırmada toplanan verilerin çözümlenmesinde temel kaynak olmuştur.

Blum-Kulka ve Olshatin (1984) yaptıkları çalışmada rica etme stratejilerini üç ulamda incelemişlerdir. Bunlar doğrudan, geleneksel dolaylı ve geleneksel olmayan dolaylı biçimindedir. İletişim sırasındaki bağlamlar konuşucu ve dinleyicinin birbirine göre durumuna, sosyal konuma ve konuşucunun dinleyiciden gerçekleştirmesini beklediği ricanın güçlük düzeyine göre biçimlenmektedir. Bu yüzden iletişim sırasında kullanılan stratejiler bağlamlara göre farklılaşabilir. Önemli olan bağlama uygun rica stratejilerinin kullanılması veya saptanmasıdır. Blum-Kulka ve Olshatin bu üç ulamı dokuz rica stratejisine ayırarak ayrıntılı biçimde çözümlenmişlerdir. Blum-Kulka ve Olshatin stratejilerine göre:

Tablo 2.2. Blum-Kulka ve Olshtain Stratejilerine Göre Rica Ulamları

Rica Ulamları	Stratejiler
1) <i>Doğrudan anlatım</i> : Emirler ve eylem içeren fiiller gibi doğrudan açık istekte bulunmak.	* Kipten çıkarsanan edimler * Açık edimler * Dolaylı edimler * Deyimden çıkarsanan edimler * Niyetin dillendirilmesi
2) <i>Geleneksel-alışılmış dolaylı düzey</i> : Rica söz edimi gerçekleştirilmeden önce kullanıma hazırlayıcı dolaylı düzey ve geleneksel dil kullanımlarında rica istek alt ulamı olarak kullanılır. Genel olarak <i>dolaylı söz edimleri</i> olarak bilinirler (Bunu yapabilir misin?).	* Dile özgü öneri deyimleri * Hazırlayıcı koşullara gönderim
3) <i>Geleneksel olmayan dolaylı düzey</i> : Ricayı ya bağlamsal ipuçları ile (Burası soğuk) ya da eylemin yaşama geçirilmesi için gerek duyulan öge veya nesneye olan ilişkisi ile gerçekleştirme biçimindedir. Geleneksel olmayan dil kullanımlarında ricanın gerçekleştirilmesi ipuçlarına, sezdirimlere, kişinin durumuna bağlıdır. (Pencerenin kapatılmasını dolaylı olarak rica etmek: burası soğuk)	* Güçlü ipuçları * Hafif İpuçları

(Blum-Kulka, Olshtain'den (1984) aktaran Altun Alkan (2019): s.33)

Bu tabloya göre doğrudan anlatım ulamı altında beş strateji yer alır. Bunlardan ilki kipten çıkarsanan edimler stratejisi “*Beni yalnız bırak.*” gibi emir kipinin kullanıldığı doğrudan bir anlatım içerir. Açık edimler stratejisinde, “*Buraya gelmeni istiyorum.*” örneğinde olduğu gibi, rica durumu “... *istiyorum*” eylemiyle açık biçimde doğrudan belirtilir. Dolaylı edimler stratejisi edimsel gücün gömülü olduğu ifadeleri kapsar. Bu stratejiye örnek olarak şu cümle verilebilir: “*Dersini bir hafta erken vermeni isterdim*”. Deyimden çıkarsanan edimler stratejisinde rica anlamı düzsözün anlamsal karşılığında elde edilebilir. Bu stratejiye

örnek olarak şu cümle verilebilir: *“Hanımefendi, arabanızı (buradan) almak zorunda kalacaksınız”*. Birinci ulamda yer alan son stratejisi ise niyetin dillendirilmesi stratejisidir. Bu stratejiye başvurularak rica sözceleri üretildiğinde duygu ifadeleri en az rica ifadesi kadar ağır basar. Bu stratejiye örnek olarak şu cümle verilebilir: *“Beni rahatsız etmemeni gerçekten çok istiyorum”*.

Geleneksel-alışılmış dolaylı düzey ulamında iki strateji bulunur. Bunlardan birincisi dile özgü öneri deyimleri stratejisidir. Bu stratejiye başvurularak kurulan rica sözcelerinde dile özgü öneri kalıpları yer alır. Bu stratejiye örnek olarak şu cümle verilebilir: *“Niye kaybolmuyorsun?”*. Bu ulamda ele alınan ikinci strateji ise hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Bu stratejiye örnek olarak *“Mutfağı temizler misin lütfen?”* cümlesi verilebilir.

Geleneksel olmayan dolaylı düzey ulamında iki strateji incelenir. Bunlardan birincisi güçlü ipuçları stratejisidir. Bu stratejiye başvurularak kurulan örnek bir rica sözcesinde *“Bu oyun çok sıkıcı”* biçiminde asıl amacın oyunu bırakmak olduğu ve bunun rica olarak istendiği güçlü bir biçimde duyumsatılır (Aktaş, 2005). Son strateji olan ve geleneksel olmayan dolaylı düzey rica gerçekleştirim ulamında yer alan hafif ipuçları stratejisinde söz ricaya gönderimde bulunmaz, ancak dolaylı olarak eyleme sezdirimde bulunularak ifade rica olarak yorumlanabilir (Jalilifar, 2009). Bu stratejiye *“Bu oyunu bir saatten fazla süredir oynuyoruz.”* ifadesi örnek olarak verilebilir.

Bu araştırmanın asıl amacı 5-6 yaş grubundaki çocuklarının günlük yaşamda kullandıkları rica sözcelerini üretirken hangi stratejilere başvurularak ürettiklerini saptamaktır. Bu yüzden Blum-Kulka ve Olshtain’in (1984) çalışmalarında belirledikleri stratejiler bu araştırmada önemli bir yere sahiptir.

2.6.2. Çocuklarda Rica Kullanımı

Okulöncesi dönem, insan gelişiminin kapsam, hız ve nitelik açısından en yoğun olduğu dönemdir (Eken, 2008). 4 yaşındaki çocuklar, dil aracılığıyla duygu ve düşüncelerini ifade ederken güçlük yaşasalar bile iletişimsel niyetlerini aktarmada herhangi bir sorun yaşamazlar. Oktay (2007:119) çocukların bu yaş döneminde “ne, nerede, niçin, nasıl” gibi sorular sorduğunu belirtir. Bu bilgiden yola çıkarak bu yaş dönemindeki çocukların bilgi almak için çabaladıkları sonucuna ulaşılabılır.

Çocuklar 5 yaşını doldurduğunda çevreleriyle iletişim kurmalarındaki başarıları artar. Aynı zamanda çevrelerini gözlemleyerek bunu oyunlarına aktarırlar. Çevrelerinde bulunan yetişkin bireylerin iletişim kurma ve sosyal bağlamlarda dili kullanma becerileri de çocukların

oyunlarının konusu olur ve çocuklar bu konuda özellikle ebeveynlerini taklit ederler. Bu yaş dönemi çocukları oyunlarına aktardıkları yetişkin yaşamıyla birlikte toplumsal kuralları anlamaya ve uygulamaya daha yatkın duruma gelir.

6 yaşında okul döneminin başlangıcı ve gelişimin kritik dönemlerinden biri olarak nitelendirilebilir (Oktay, 2007:122). Bu yaş dönemi çocukları yaşamı keşfetme isteğiyle çok sayıda soru sorar ve bu soruların çoğunluğu toplumsal olay ve olgularla ilgili bilgi edinmeye yöneliktir. Karşılaştıkları durumların nedenlerini sorgularlar. Yaş gruplarının bu özellikleri çocukların dil gelişimlerine ve dil kullanım becerilerine de yansır. Çocuklar çevrelerinde gözlemledikleri dilsel davranışları önce taklit ederek daha sonra da anlamlandırarak bilinçli bir iletişim aracı olarak kullanmaya başlar.

Piaget'e (2007) göre çocukların ürettiği sözceler benmerkezcil konuşmalar ve toplumsallaşmış dil olarak ikiye ayrılır. Benmerkezcil konuşmalarda üretilen sözceler ve monolog adı verilen konuşmaların hedefi belirgin değildir. Çocuk kimin dinlediğini önemsemez. Burada çocuğun asıl kaygısı iletişimsel bir amaç için değil dikkat çekmek için konuşmaktır. Toplumsallaşmış dil uygun bilgi, eleştiri ve alay, emirler, dilekler ve tehditler, sorular ve yanıtlar biçiminde beş ulamda incelenir (Eken, 2008). Uygun bilgi ulamında dilin işlevi düşüncenin aktarılmasıdır. Piaget'e göre konuşmanın başlamasını sağlayan uygun bilgidir. Çocuk burada karşısındaki kişiye bir şeyler öğretme amacıyla iletişimi başlattığı için alıcının bakış açısına önem verir ve alıcı tarafından anlaşılma kaygısı duyarak sözce üretir. Piaget'e göre çocukların ürettiği sözcelerdeki bu bilgiler açıklamaya yaklaşmış olsa da betimlemeye dayalı olmakta, olayların nedenini açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır. Çocukların kendi aralarındaki tartışmaları mantıksal kanıttan uzak, sıradan bir onaylama veya yadsıma çatışması biçiminde kendini gösterir (Eken, 2008). Eleştiri ve alay ulamı konuşan kişi dinleyicinin davranışlarına yönelik daha çok duygulara dayanan değerlendirmeleri içerir. Çocukların öznel değer yargılarını içeren bu konuşmalar bir konuşmacıyı üstün, dinleyiciyi küçük duruma düşürdüğü için çatışmaları doğurur. Emirler, dilekler ve tehditler ulamı çocuğun bilgi alışverişinde bulunma amacı taşımadan dinleyen kişi üstündeki etkisini içerir. Çocuklar tarafından yaşlılarına yöneltilen soruların çoğu yanıt beklentisi olan sorulardır. Dolayısıyla açık bir toplumsal davranış göstergesidir. Ancak çocukların birçok sözcesi yanıt kaygısı olmaksızın, soru biçiminde üretilmiş sözcelerdir (Eken, 2008). Yanıtlar ulamındaki sözceler gerçekten sorulan sorulara verilen yanıtları kapsar. Piaget konuşucunun yönelttiği emir ve isteklere karşılık olarak üretilen sözceleri de bu ulamda değerlendirir.

Çocukların dilinde olduğu gibi yetişkin dilinde de niyetini kısa yoldan iletmek amacıyla eksilteli cümleler bulunur. Bu yüzden çocukların iletişim amacıyla ürettikleri sözceler değerlendirildiğinde yetişkin dili ile çocuk dili arasında pek fark olmadığı görülür. Baştürk (2005) çalışmasında Bally'nin konuşma anı ve duyuların algıladığı, konuşan kişinin iletişim sırasında kullandığı bilindik unsurları dile getirmeksizin, dilin birer işlevi gibi işlediğini vurgular. Bu da bağlama göre sözce üretilmesinin yani edimsel bileşenin bir sonucudur. Dil gelişiminin erken dönemlerinde çocuğun iletişim kurarken kullandığı sözcüklerin değişiklik göstermesi edimsel bileşenin erken dönemlerde kullanılmaya başladığını gösterir. Barret (1989:226) çalışmasında edimsel değişikliklerin bazılarının çocuğun dil gelişiminin bir sonucu olarak gösterildiğini vurgular.

Bebeklik döneminde çevreyle iletişim kurmak için sözel olmayan davranışlar kullanılırken bunlar yaş ilerledikçe yerini sözel davranışlara bırakır. Baldwin (1897), amaca yönelik eylem gelişiminin, başka bir deyişle amaçların ya da hedeflerin anlama yönelik ve kasıtlı kullanımın gelişmesinin, çocuğun diğer bireylerdeki niyetliliği anlamlandırma gelişiminden ayrı olarak düşünölemeyeceğini belirtir (Olson ve diğ., 1999:2). Tomasello (1999:64) çocukların birinci yaşın sonunda kendi davranışlarının niyetlerini bildikleri için çevresinde bulunan iletişim kurduğu diğer bireylerin de iletişimsel niyetlerini anlayabildiğini savunur. Shwe ve Markman (2007) yaptıkları araştırmada benzer sonuçlara ulaşırlar.

Yeni doğan bebekler iletişimsel davranışları üretirken çoğu zaman yetersiz kalır. Onların davranışlarına anlam yükleyen, bebeğin bakımından sorumlu yetişkinlerdir. İlerleyen aylarda cıvıldaama, agulama gibi dilin ezgisini içeren iletişim birimlerinin bebek tarafından kullanılmaya başlanmasıyla iletişimsel amaçlar görölmeye başlar (Eken, 2008). Daha sonra dil gelişimi ile birlikte iletişimsel amaçların da kullanımı artıp çeşitlenir. James'in (1990:109) belirttiğine göre 48 aydan itibaren çocuklar ipuçları ya da sezdirimler gibi karmaşık biçimleri ve koşula dayalı ifadeleri üretebilirler. 5-6 yaş grubunda yönlendirici kullanımları daha karmaşık biçimlerde kendini gösterir.

Çocuklarda dilsel gelişimin ilk basamaklarından sonra iletişim kurma amaçlarının sözel ifadelere yansması, edimbilimsel bileşenin dilsel gelişimi etkilediği biçiminde yorumlanır. Lakoff (1973) dilsel ifadelere yansıyan edimsel yetileri iki başlık altında inceler. İlki, Grice'in (1975) konuşma ilkelerine uyan "açık ol" ilkesidir. İkinci ilke, "ince ol" ise "yaptırım uygulama", "öneriler/seçenekler sun" ve "dost canlısı ol" gibi kuralların birleşiminden oluşur (Axia ve Baroni, 1985:918). Bu ilkeler iletişim kuran kişilerin temel amacının yalnızca bilgi iletmek değil aynı zamanda kurulan iletişim bağının başarılı bir biçimde sürdürölmesi olduğunu gösterir. İletişime başlarken konuşucu iletmek istediği iletiyi

dinleyen kişinin sosyal konumunu, dinleyici ile arasındaki ilişkinin niteliği, içinde buldukları bağlamı, dinleyicinin gereksinimlerini göz önünde bulundurarak biçimlendirir. Jakobson'a (1936) göre dinleyici/alıcı, iletişim sırasında üretilen sözceleri sentezlerken üç soruyu göz önünde bulundurur:

- Kim konuşuyor?
- Ne söylüyor?
- Nasıl söylüyor? (Kıran, 2001).

Erken çocukluk dönemindeki çocuklarda tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi iletişim kurarken ürettikleri rica sözcelerini buldukları bağlama, iletişim kurdukları kişinin sosyal konumuna ve isteğin gücüne göre biçimlendirir. Çocukların dili hangi amaçla ve hangi stratejileri ne sıklıkla kullandıklarını ve hangi sözceleri ürettiklerini gösteren alanyazında yapılmış çeşitli araştırmalar vardır. Bunlardan Dore (1978) çalışmasında okulöncesi dönem içerisindeki çocukların kullanımına ilişkin olarak 7 değişik iletişimsel amaç elde etmiştir. Bunlar:

- Rica (Request)
- Tepki (Response)
- Tanımlama (Description)
- İfade (Statement)
- Doğrulama (Acknowledgment)
- Araç düzenleme (Organization devices)
- Uygulayıcı (Performative) (James, 1990, s.108-109).

Kelly (2001) çocuklara yöneltilen rica sözcelerini incelemiş ve dolaylı iletilen ricaların doğrudan iletilen ricalara göre büyük yaş grubundaki çocuklarca daha rahat anlaşıldığı sonucunu ortaya koymuştur.

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi ile yaş arasındaki doğru orantılı ilişki göz önünde bulundurulduğunda yaş arttıkça bilişsel gelişim ve dil gelişimi aynı zamanda iletişimsel gelişimin de olumlu yönde ilerlediği görülmüştür. Eken (2008) de bu doğrultuda 4-6 yaş aralığındaki çocuklarca üretilen sözceleri incelemiş; rica amacının 4-5 yaşındaki çocukların ürettiği sözceler arasında en çok kullanılan iletişimsel amaç olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Eken ve Gökmen (2009) yaptıkları araştırmada bu bulguları destekleyecek veriler elde etmişlerdir.

Gordon ve Ervin-Tripp (1984) yaptıkları çalışmada doğrudan ve dolaylı rica sözcelerini incelemiş ve çalışmalarında doğrudan ricaların kurallara uygun, genellikle emir biçiminde ve özellikle istenen eyleme yönelik olduğu, dolaylı ricaların ise kurallara uygun, sezdirmelerle ve üstü kapalı anlatımlarla çıkarsama gerektirdiği sonucuna ulaşmışlardır. James ve Seebach (1982), okulöncesi dönemdeki çocukların, sözdizimsel bir yapı olan soru biçimiyle aktardıkları farklı iletişimsel amaçları araştırmış ve üç değişik soru türü saptamışlardır: Bilgi alma amacına yönelik sorular, iletişimi başlatma ya da sürdürmeye yönelik sorular ve rica ya da emir yerine kullanılan sorular (James, 1990:110). Sonuç olarak yapılan bu araştırmalara göre çocuklar herhangi bir ricada bulunurken edimbilimsel kuralları göz önünde bulundurarak farklı söz edimlerini kullanmaktadırlar.

2.7. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Söz edimi kuramına ilişkin Türkçede yapılan araştırmalar sınırlıdır. Genellikle yapılan araştırmalar yetişkin bireyler üstünde uygulanarak iki farklı dil arasındaki strateji ve kullanım farklılıkları üstüne ya da ikinci dil olarak Türkçe öğrenen yabancıların veya ikinci dil edinen anadili Türkçe olan çocukların söz edimi kullanımları üstüne yapılmıştır. Söz edimleriyle ilgili araştırmaların içinden, önerilen tez konusuyla yakından ilgili olduğu düşünülenler hakkında özet bilgiler aşağıda verilmiştir.

Arslan'ın (2005) çalışmasında sezdirmeye dayalı rica stratejileri çözümlenmiştir. Araştırmacı çalışmasında sezdirmeye dayalı ricaların çözümlenmesinde kullanılan örnekleri çeşitli iletişim bağlamlarından, özellikle iş ve arkadaş çevresinden kaydederek yapmış, kaydettiği örnekleri sınıflandırarak Türkiye Türkçesinde sıklıkla kullanılan rica sözcelerini belirlemiştir. Belirlediği sezdirmeye dayalı rica stratejilerinde sezdirme ortamlarını hazırlama veya yakalama, konuşucu ve dinleyici arasındaki yakınlık derecesi, toplumsal konum, vb. unsurların her birinin öneminden söz etmiştir. Çalışmasında düz betimleme, seçenek oluşturma, yakınma, soru sorma, örnek gösterme, zorunluluk bildirim, koşullu tümceler kurma, vb. sezdirmeye dayalı rica stratejilerini örneklerle betimlemiştir.

Gülten (2008), araştırmasında özel ilköğretim kurumlarına devam eden ve İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen 8. sınıf Türk öğrencilerin kullandıkları rica yapılarını incelemiştir. Veri toplamak üzere Resimli Sözlü Anlatım Testi (Rose, 2000) örnek alınarak geliştirilen biri çoktan seçmeli, diğeri yazılı iki söylem tamamlama testi kullanmıştır. Araştırma sonucunda

İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen 8. sınıf Türk öğrencilerinin dolaylı rica stratejilerini kullandıklarını ve kullanım sıklığı açısından dolaylı rica stratejilerini dolaysız rica stratejileri izlemiş ve alışılmadık olmayan dolaylı rica stratejilerinin çok az miktarda kullanıldığı ortaya konmuştur.

Eken (2015) çalışmasında çocukların farklı etkileşimlerdeki rollerinin, rica sözcüklerine yansımalarını incelemiştir. Çalışmanın sonunda ricaların kullanım hiyerarşisini *eylem isteme>izin/onay isteme>bilgi isteme* biçiminde saptamıştır. Ricaların genellikle emir, bildirim ve soru biçimlerinde aktarıldığı; *eylem isteme* amacının emir biçiminde, *bilgi isteme* amacının ne/kim soruları biçiminde, *izin/onay isteme* amacının ise evet/hayır soruları kullanılarak üretildiği; dinleyici-konuşucu rollerinin ve yaşın rica üretimi açısından değişken değeri taşıdığı sonuçlarını elde etmiştir.

Şanal (2016) çalışmasında yabancı dil olarak İngilizce bağlamlarında, kavramsal sosyalleşme gelişiminin olanaklı olmadığını, Türk öğrenciler ve anadili İngilizce olan kişiler arasındaki rica, kabul ve ret söz edimi kullanım benzerlik ve farklılıklarını, resmiyet, kibarlık, doğruluk ve uygunluk düzeyleri açısından yazılı ve sözlü etkinlikler aracılığıyla araştırmayı hedeflemiştir. Araştırmanın sonucunda İngilizce öğrenen Türk öğrencilerin kabul söz edimlerini anadili İngilizce olan katılımcılar gibi uygun biçimde kullanırken, rica ve ret söz edimlerini uygun biçimde kullanamadıklarını ortaya koymuştur.

Özdemir (2016) çalışmasında Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen öğrencilerin söz edimlerini anlamada bazı noktalarda güçlük yaşadığını saptamış; elde ettiği bulgular ışığında Türkçe öğretimi kitap ve araçlarında edimsel bileşen ve söz edimi öğretimini dizgesel bir bakış açısı ile ele alan bakış açılarına gereksinim duyulduğunu göstermiştir. Araştırmanın sonucunda söz edimlerinin öğretimi konusunda kitap yazarlarının, program tasarımcılarının, araç geliştiricilerin ve öğretmenlerin yararlanabileceği modelin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Yüner (2011) çalışmasında eğitimini Türkiye’de almakta olan yabancı uyruklu öğrencilerin kullandıkları rica ifadelerini incelenmiş ve bunun için Türkçeyi ikinci dil olarak kullanan öğrencilerin rica ifadeleri ile Türkçeyi anadili olarak kullanan öğrencilerin rica ifadelerini karşılaştırmıştır. Her iki gruba da Söylem Tamamlama Testi uygulayarak sonuçları sıklık ve yüzde hesaplamasıyla belirlemiştir.

Balcı'nın (2009) çalışmasında Türk ve Amerikalı İngilizce konuşucularının rica ve özür üretim stratejileri tanımlanıp karşılaştırılmıştır. Veriler 14-15 yaşlarındaki 20 Amerikalı ve 20 Türk ergenden Yazılı Söylem Tamamlama Testleri kullanılarak toplanmıştır. Veriler toplandıktan sonra CCSARP (Blum-Kulka ve diğerleri, 1989) Tanımlama Kılavuzu temel alınarak, nicel ve nicel istatistik kullanılarak incelenmiştir. Amerikalı ve Türk katılımcıların söz eylem üretimlerinin karşılaştırılması sonucunda her iki grubun da CCSARP Tanımlama Kılavuzu'nda tanımlanan söz eylem stratejilerinden çoğunu kullandıkları gözlemlenmesine rağmen, bu stratejilerin iki grup arasındaki dağılımının farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Eliçin'in (2011) çalışmasında İngilizce eğitim veren bir üniversitedeki Yabancı Dil Bölümü öğrencilerinin elektronik posta mesajlarını ve Söylem Tamamlama Testi verileri çözümlenip karşılaştırılarak ricada bulunma ve özür dileme söz edimleri için başvurdukları stratejiler araştırılmıştır. Ayrıca İngilizceyi ve Türkçeyi birinci dil olarak konuşan iki grubun Söylem Tamamlama Testi'ne verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu bağlamda yabancı dil bölümü öğrencileri ile İngilizceyi anadili olarak konuşan katılımcıların stratejileri karşılaştırılmakta ve yabancı dil bölümü öğrencilerinin Söylem Tamamlama Testi'nde kullandığı stratejilerde Türkçeden nasıl etkilendiklerine bakılmaktadır. Araştırmanın sonucunda farklar daha çok rica stratejisinde çıkarken aynı zamanda yabancı dil bölümü öğrencilerinin elektronik posta ve Söylem Tamamlama Testi verilerinde başvurdukları stratejilerde Türkçeden etkiledikleri görülmektedir.

Ametbek'in (2012) çalışmasında İngilizce eğitim gören Türk ve Kazak öğrencileri ile Amerikalıların İngilizcede özür, rica ve şikayet üretimleri üzerine kültürlerarası bir karşılaştırma yapmıştır. Çalışmaya 15 Amerikalı ve üniversitelerinde İngilizce öğrenen 181 Türk ve Kazak öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri Söylem Tamamlama Testi ile toplanmıştır. Özür ve rica konuşma eylemlerini çözümlemek için Kulka ve diğerlerinin (1989) Kodlama yönteminin kısmen değiştirilmiş bir sürümü kavramsal çerçeve olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda Kazak ve Türk öğrencilerin özür ve rica verileri arasında belirgin farklılıklar görülmemiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesi hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

5-6 yaş aralığındaki çocuklarda rica etme söz edimini inceleyen ve bu yaş grubundaki çocukların rica sözcelerini üretirken kullandıkları stratejileri saptamayı amaçlayan bu araştırma tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Karasar (2012), var olan bir durumu olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarını tarama modeli olarak tanımlar. Tarama modelinde yürütülen çalışmalarda istenen verilerin toplanması sırasında katılımcılara ya da veri kaynaklarına herhangi bir etkide bulunulmaz (Büyüköztürk ve diğ., 2013; Karasar, 2014). Bu araştırma, 5-6 yaş aralığındaki çocukların kullandıkları rica sözcelerini saptamaya çalıştığı için tarama modelindedir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ilinin Çınar ve Sur ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarına devam eden 5-6 yaşındaki bulunan 145 çocuk katılımcı ve aynı illerde yer alan 71 yetişkin oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların cinsiyet ve sosyoekonomik düzey dağılımlarının birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcıların 70'i erkek, 75'i kız ve 76'sı 5 yaşında, 69'u 6 yaşındadır. Katılımcıların bu yaş gruplarından seçilmesinin nedeni, 5-6 yaş aralığındaki çocukların dil gelişiminin hızlı bir ilerleme kaydetmesidir. Aynı zamanda rica kullanımının ne düzeyde olduğu araştırmanın amaçlarından olduğu için kullanım düzeyi yaşa göre saptanmak istenmiştir. Katılımcıların bu özelliklerine göre dağılımları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur:

Tablo 3.1. Çocuk Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı

Cinsiyet	F	%
Erkek	70	48,2
Kız	75	51,8
Toplam	145	100,0

Tablo 3.1.'e bakıldığında katılımcıların %51,8'inin (75 çocuk) kız ve %48,2'sinin (70 çocuk) erkek olduğu ve bunun yanında cinsiyet açısından kız ve erkek sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşa göre dağılımı Tablo 3.2'de sunulmaktadır.

Tablo 3.2. Çocuk Katılımcıların Yaşına Göre Dağılımı

Yaş	F	%
5 Yaş	76	52,4
6 Yaş	69	47,6
Toplam	145	100,0

Tablo 3.2. incelendiğinde katılımcıların %52,4'ünün (76 çocuk) 5 yaşında, %47,6'sının (69 çocuk) ise 6 yaşında olduğu görülmektedir. Bu yaş aralığı dil gelişimi açısından önemli bir dönemdir. Genel olarak öğrenci sayılarına bakıldığında yaş dağılımı açısından katılımcılar arasında eşite yakın bir dağılımın görüldüğü söylenebilir.

Katılımcıların ürettiği rica sözcelerinin değerlendirilmesi için yetişkinlerin aynı bağlamlara ilişkin kullanımına başvurulmuştur. Araştırmada yetişkinlerin seçimleri Türkçedeki ve Türk kültüründeki uygun kullanımlar olarak ele alınmıştır. Bunun için çocuk katılımcılara uygulanan Söylem Tamamlama Testi'nin yetişkinlere uyarlanmış biçimi Diyarbakır ilinde yaşayan, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip yetişkin bireylere uygulanmıştır. Yetişkin katılımcıların cinsiyet dağılımı Tablo 3.3.'te sunulmaktadır.

Tablo 3.3. Yetişkin Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	F	%
Erkek	38	53,5
Kadın	33	46,5
Toplam	71	100,0

Tablo 3.3. incelendiğinde katılımcıların %53,5'nin (38 kişi) erkek, %46,5'inin (33 kişi) kadın olduğu görülmektedir. Bu dağılım değerlendirildiğinde yetişkin katılımcıların cinsiyet dağılımı açısından sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Aracı

5-6 yaş aralığındaki çocukların kullandığı rica sözcülerinin incelendiği bu çalışmada hem çocuk katılımcılara hem yetişkin katılımcılara istenen söz edimleri ile ilgili verilere kolaylıkla ulaşmayı sağlaması ve uygulanmasının kolay olması nedeniyle on iki bağlamdan oluşan Söylem Tamamlama Testi araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu test hazırlanırken Brown ve Levinson'ın (1987) incelik kuramı ile ilgili çalışmasından yararlanılmıştır. Bu çalışmada ortaya atılan Yüz Kuramına göre bireylerin iletişim sırasında sözce üretirken yeğlenen strateji üç değişkene göre belirlenir. Bu stratejiler uzaklık, güç ve yüklemidir. Uzaklık stratejisi iletişim kurulurken konuşucu ve dinleyici arasındaki tanınırlık ve yakınlık düzeyini içerir. Güç stratejisi rica istenilen kişinin ricayı isteyen kişiden sosyal konum olarak alt, üst ya da onunla eşit düzeyde olmayı gerektirir. Yük stratejisi ise konuşucunun dinleyiciden istediği ricanın güçlük düzeyini belirtir. Araştırmacı tarafından hazırlanan Söylem Tamamlama Testi'nde bulunan bağlamlar Brown ve Levinson'ın (1987) bu çalışmasında belirlediği üç strateji temel alınmıştır. Bağlamların birbirinden farklı olmasının temel amacı çocukların farklı ortamlarda, birbirinden farklı sosyal konuma sahip kişilerden farklı güçlük düzeyine sahip ricalarda bulunurken ürettikleri rica sözcülerinin aynı bağlamlarda ricada bulunan yetişkinlerin ürettiği rica sözceleri ile arasındaki farkın saptanmasıdır.

Her iki gruba Söylem Tamamlama Testi 2017-2018 eğitim öğretim yılı içinde uygulanmıştır. Çocuk katılımcıların verileri, buldukları eğitim kurumunda yapılan yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar ses kayıtları alınarak kaydedilmiş, araştırmacı görüşme sonunda alınan bu sözel metin kayıtlarını çözümlmek için yazılı metne dönüştürmüştür. Yetişkin katılımcılara Söylem Tamamlama Testi yazılı halde sunulup veriler bu biçimde toplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmanın verileri 2017-2018 eğitim öğretim yılı içinde toplanmıştır. 71 yetişkin katılımcıya Söylem Tamamlama

Testi'nin yetişkinlere uyarlanmış biçimi uygulanmıştır. Veriler, gerekli izinler alındıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet kurumlarında eğitimine devam etmekte olan 162 çocuk katılımcıyla yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Katılımcıların herhangi bir etki altında kalmaması için görüşmeler baş başa gerçekleştirilmiştir. Çocuk katılımcılar okuma yazma bilmedikleri için yapılan tüm görüşmelerin ses kayıtları alınmış, bunlar daha sonra araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Ölçek uygulanmadan önce görüşme başlangıcında katılımcılara görüşme ve ölçekle ilgili ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Çocukların ilgilerinin çekilmesi ve konuşmaya başlayabileceklerinin düşünüldüğü andan sonra belli bir konuda görüşme başlatılmıştır. Bunun ardından da ölçekteki tüm maddeler katılımcılara yöneltilmiştir. Yanıt verdikleri sırada herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Yapılan görüşmelerin amacı, çocuk katılımcıların kendilerine sunulan bağlamlara ilişkin rica sözceleri üretmelerini sağlamaktır. Bu yüzden öncelikle kendilerine sunulan bağlamı anlamaları gerekmektedir. Bağlamları anlayıp içtenlikle yanıt verebilmeleri için kurum içerisinde katılımcı ve araştırmacı dışında kimsenin bulunmadığı boş bir odada veri toplama aracına yanıt vermeleri sağlanmış ve yanıt verdikleri sırada herhangi bir etkiye bulunulmamıştır. Böylece elde edilen verilerin araştırmanın amacına daha uygun olacağı düşünülmüştür. Söylem Tamamlama Testi yetişkinlere aynı biçimde yazılı olarak uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma kapsamında ele alınan verilerin toplanma sürecinde 162 çocukla görüşme yapılmış ve uygun olmayanların elenmesinden sonra sayı 145'e düşmüştür. Çocuk katılımcıların ses kayıtları yazıya aktarıldıktan sonra her iki katılımcı grubun ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Katılımcıların yanıtları Blum-Kulka ve Olshtain'in (1989) çalışmasında elde ettiği rica stratejileri temel alınarak değerlendirilmiştir. Ancak Blum-Kulka ve Olshtain'in (1989) çalışmasında yer alan stratejiler dışında Türkçeye ve bu gruba özgü *koşula bağlama* adlı bir strateji daha belirlenmiş, bulgular kısmında buna da yer verilmiştir. Veriler iki değerlendirmeci tarafından değerlendirilmiş ve değerlendirmeciler arası uyum .91 olarak hesaplanmıştır.

Elde edilen veriler istatistik programına aktarılmıştır. Bu program aracılığıyla sıklık ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Her iki katılımcı grubun yanıtları değerlendirilirken rica etme stratejilerinden hangisinin çocuk katılımcılar tarafından hangisinin yetişkin katılımcılar

tarafından sıklıkla kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

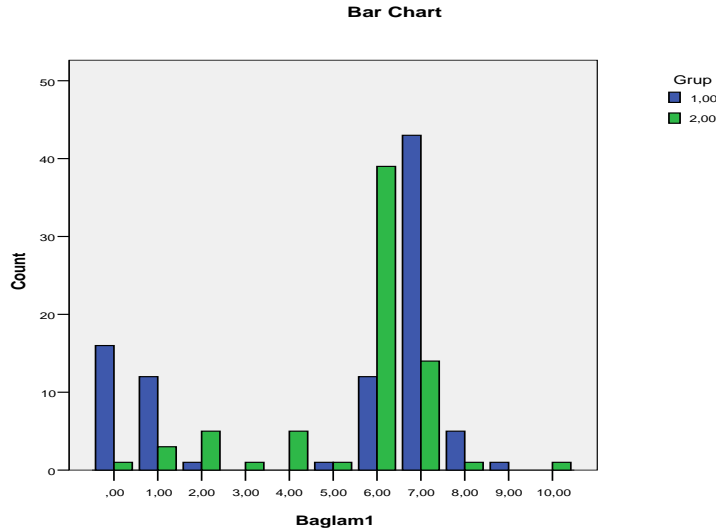
Araştırmada rica edimine ilişkin oluşturulan Söylem Tamamlama Testi'ne hem çocuklar tarafından hem de yetişkinler tarafından verilen yanıtlar çözümlenip bağlamlara göre sıklık ve yüzde hesaplaması aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Bulguların daha iyi izlenebilmesi için tablolara ek olarak grafiklere de yer verilmiştir.

4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Araştırmada birinci alt problem “Tanınan bir ortamda, eşit sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren birinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Birinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Yapacağınız bir etkinlik için evde hazırladığınız birçok malzemeyi okula götürmen gerek. Ama malzemeleri koyduğunuz çantalar tek başına taşıyamayacağın kadar ağır. Aynı zamanda komşunuz olan yakın arkadaşın Hakan'dan yardım istemeyi düşünüyorsun. Ama Hakan bu ağır çantalardan birini taşırsa okula vardığında aşırı yorulmuş olacak. Yardım isteyebileceğin başka kimse de olmadığı için Hakan'a gidiyorsun. Sana yardım etmesi için ona ne söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*O gün işyerine götürmen gereken birçok malzeme var. Ama malzemeleri koyduğunuz çantalar tek başına taşıyamayacağın kadar ağır. Aynı zamanda komşunuz olan yakın arkadaşın Hakan'dan yardım istemeyi düşünüyorsun. Ama Hakan bu ağır çantalardan birini taşırsa işyerine vardığında aşırı yorulmuş olacak. Yardım isteyebileceğin başka kimse de olmadığı için Hakan'a gidiyorsun. Sana yardım etmesi için ona ne söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.1’de gösterilmiştir:

Tablo 4.1. Birinci bağlama yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	F	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	23	15,9	1	1,4	14,5
Kipten Çıkarsanan Edimler	29	20,0	3	4,2	15,8
Açık Edimler	1	0,7	5	7,0	6,3
Dolaylı Edimler	0	0	1	1,4	1,4
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	5	7,0	7,0
Niyetin Dillendirilmesi	1	0,7	1	0,7	0
Dile Özgü Öneri Deyimleri	13	9,0	39	54,9	45,9
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	72	49,7	14	19,7	30
Güçlü İpuçları	5	3,4	1	1,4	2
Hafif İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Koşula Bağlama	0	0	1	1,4	1,4
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.1. Birinci bağlama yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

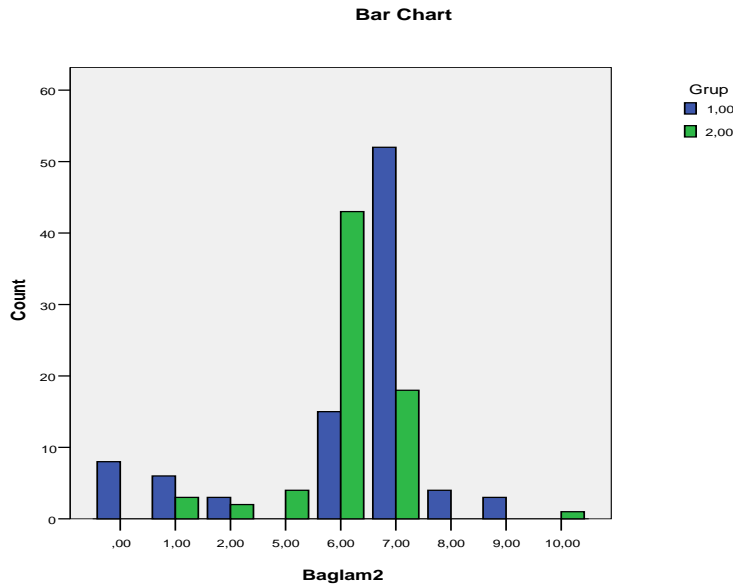
Birinci bağlama ilişkin Tablo 4.1'deki sonuçlara bakıldığında çocuk katılımcıların en çok kullandığı stratejinin %49,7 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %20 oranla kipten çıkarsanan edim stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkin katılımcıların kullanma oranı ise birincisi için 19,7 (fark %30) ve ikincisi için %4,2'dir (fark %15,8). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %54,9 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %19,7 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir.

Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %9 (fark % 45,9) ve ikincisine %49,7 (fark %30) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %15,9 oranında, yetişkinler ise %1,4 oranında uygun yanıt verememiştir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler ve koşula bağlı stratejilere hiç başvurmazken, yetişkinler hafif ipuçları stratejisine hiç başvurmamıştır. Birinci bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtına “*Boya kalemlerini alabilir miyim?*” (Katılımcı 76) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan birinin dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Seni yormak istemem ama bana yardımcı olur musun? Mecbur olmasam zamanını almak istemezdim. Ama yakın arkadaşımın senden başkasından yardım isteyemiyorum.*” (Katılımcı 21) ifadesi örnek olarak gösterilebilir. Çocuk katılımcılardan birinci bağlama uygun yanıt vermeme oranı %15,9 iken bu duruma ilişkin oran yetişkin katılımcılarda %1,4’tür.

Araştırmada ikinci alt problem “Tanınan bir ortamda eşit sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren ikinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. İkinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Sınıfta resim yapma etkinliğiniz var. Öğretmen kağıtlarınızı çıkarmanızı ve resim yapmaya başlamanızı istiyor. Ancak sen boyalarını getirmeyi unutmuşsun. O sırada Bilge'nin fazla boya kalemi olduğunu fark ediyorsun. Bilge'den boya kalemlerini ödünç almak için ona ne söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Sınıfta resim yapma etkinliğiniz var. Dersin hocası kağıtlarınızı çıkarmanızı ve resim yapmaya başlamanızı istiyor. Ancak sen kalemlerini ve boyalarını getirmeyi unutmuşsun. O sırada sınıf arkadaşın Bilge'nin fazla kalemleri ve boyaları olduğunu fark ediyorsun. Bilge'den bunları ödünç almak için ona ne söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.2. İkinci bağlama yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	15	10,3	0	0	10,3
Kipten Çıkarsanan Edimler	9	6,2	3	4,2	2
Açık Edimler	3	2,1	2	2,8	0,7
Dolaylı Edimler	0	0	0	0	0
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	0	0	4	5,6	5,6
Dile Özgü Öneri Deyimleri	19	13,1	43	60,6	47,5
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	92	63,4	18	25,4	38
Güçlü İpuçları	4	2,8	0	0	2,8
Hafif İpuçları	3	2,1	0	0	2,1
Koşula Bağlama	0	0	1	1,4	1,4
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.2. İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

İkinci bağlama ilişkin Tablo 4.2'deki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %63,4 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %13,1 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için 25,4 (fark %38) ve ikincisi için %60,6'dır (fark %47,5). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %60,6 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %25,4 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %13,1 (fark % 47,5) ve ikincisine %63,4 (fark %38) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %10,3 oranında, yetişkinler ise

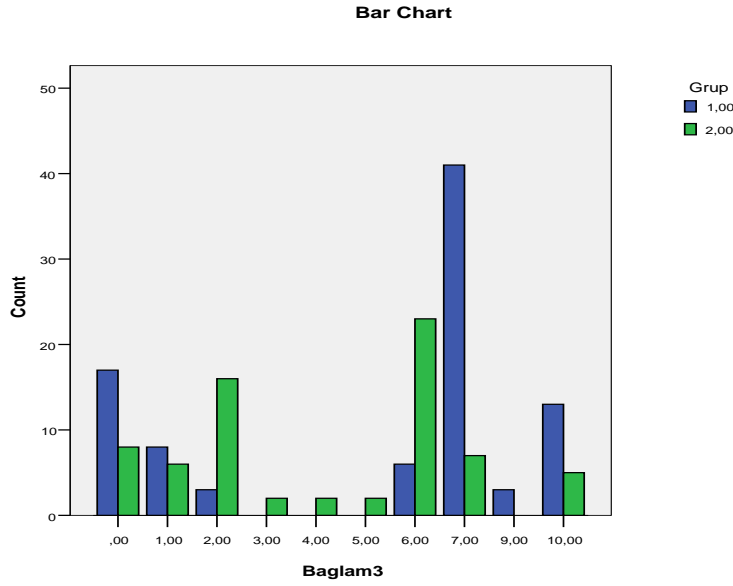

%0 oranında uygun yanıt verememiştir. Bu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Kalemimi alabilir miyim?*” (Katılımcı 16) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Bilge bugün kalemleri ve boyalarını getirmeyi unuttum. Öğretmenimin kızmasını istemiyorum. Rica etsem kalemlerini kullanabilir miyim? Vermek istersen tabii.*” (Katılımcı 2) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, niyetin dillendirilmesi ve koşula bağlı stratejilere hiç başvurmazken, yetişkinler dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejisine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada üçüncü alt problem “Tanınan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren üçüncü bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Üçüncü alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Şimdiye kadar hiç bisikletin olmadı ve bir bisikletinin olmasını çok istiyorsun. Babandan sana bir bisiklet almasını isteyeceksin, ama parasının çok az olduğunu iyi biliyorsun. Yine de çok istediğin için babana söylemeye karar veriyorsun. Bunun için babana tam olarak ne söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Uzun zamandır çok istediğin arabanın alınması için ailenin artık harekete geçmesini istiyorsun. Bunu babana söyleyeceksin, ama maddi açıdan çok iyi durumda olmadığını biliyorsun. Yine de çok istediğin için babana söylemeye karar veriyorsun. Bunun için babana tam olarak ne söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.3’te gösterilmiştir:

Tablo 4.3. Üçüncü bağlama yönelik başvurulmuş rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	27	18,6	8	11,3	7,3
Kipten Çıkarsanan Edimler	15	10,3	6	8,5	1,8
Açık Edimler	4	2,8	16	22,5	19,7
Dolaylı Edimler	0	0	2	2,8	2,8
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	2	2,8	2,8
Niyetin Dillendirilmesi	0	0	2	2,8	2,8
Dile Özgü Öneri Deyimleri	11	7,6	23	32,4	24,8
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	62	42,8	7	9,9	32,9
Güçlü İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Hafif İpuçları	7	4,8	0	0	4,8
Koşula Bağlama	18	12,4	5	7,0	5,4
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.3. Üçüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

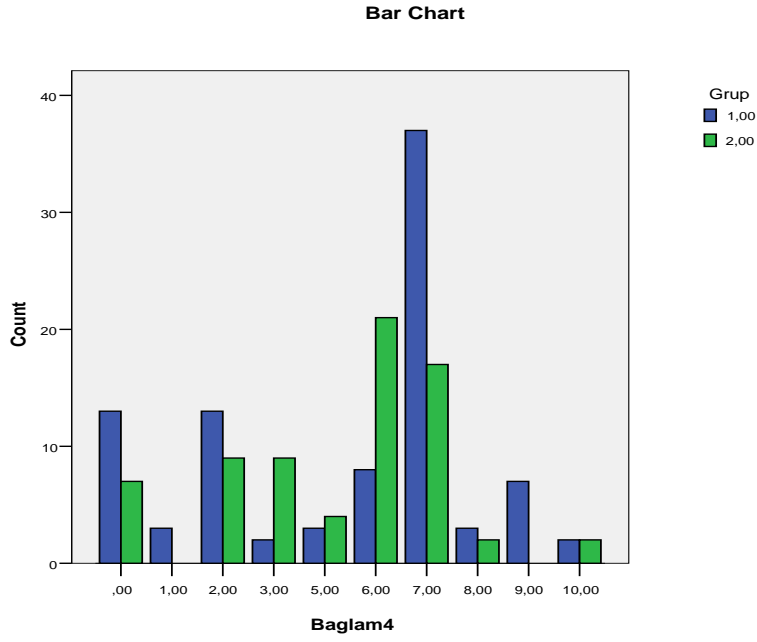
Üçüncü bağlama ilişkin Tablo 4.3'teki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %42,8 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %12,4 oranla koşula bağlı stratejiler olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %9,9 (fark %32,9) ve ikincisi için %7'dir (fark %5,4). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %32,4 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %22,5 ile açık edimler stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %7,6 (fark %24,8) ve ikincisine %2,8 (fark %19,7) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %18,6 oranında, yetişkinler ise %11,3 oranında uygun yanıt verememiştir. Üçüncü bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Babacım bana bisiklet alır mısın?*” (Katılımcı 24) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Zor durumda olduğumu biliyorum baba fakat çok istediğim arabayı almam için bana destek olur musun?*” (Katılımcı 52) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler ve niyetin dillendirilmesi stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejisine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada dördüncü alt problemi “Tanınmayan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren dördüncü bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Dördüncü alt probleme ilişkin

çocuklara yöneltilen “Çok sevdiğin öğretmen okuldan ayrıldı ve okula yeni bir öğretmen geldi. Yeni öğretmen biraz asık suratlı ve hiç gülümsemiyor. Onu pek sevemedin, o yüzden onunla konuşmayı çok istemiyorsun. Öğretmen yarışma yapacağınız bir oyunda senin sonlarda olmanı istiyor. Buna çok üzülüyorsun ve sonlara kalmak seni mutsuz ediyor. Hiç konuşmak istemediğin halde öğretmene önlerde olmak istediğini nasıl söylersin?” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “Çalıştığın işyerinde çok sevdiğin müdür işten ayrılınca yerine yeni biri atandı. Yeni atanan müdür biraz asık suratlı ve hiç gülümsemiyor. Onu pek sevemedin, o yüzden onunla mümkün olduğunca konuşmak istemiyorsun. Müdür personelin izne ayrılma sırasını düzenlerken seni en sona yerleştiriyor. Bu durum seni üzüyor ve mutsuz ediyor. Hiç konuşmak istemediğin halde müdüre listede üst sıralarda olmak istediğini nasıl söylersin?” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.4’te gösterilmiştir:

Tablo 4.4. Dördüncü bağlama yönelik başvurulmuş rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	F	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	30	20,7	7	9,9	10,8
Kipten Çıkarsanan Edimler	4	2,8	0	0	2,8
Açık Edimler	25	17,2	9	12,7	5
Dolaylı Edimler	4	2,8	9	12,7	9,9
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	3	2,1	4	5,6	3,5
Dile Özgü Öneri Deyimleri	8	5,5	21	29,6	24,1
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	53	36,6	17	23,9	12,7
Güçlü İpuçları	8	5,5	2	2,8	2,7
Hafif İpuçları	8	5,5	0	0	5,5
Koşula Bağlama	2	1,4	2	2,8	1,4
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.4. Dördüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

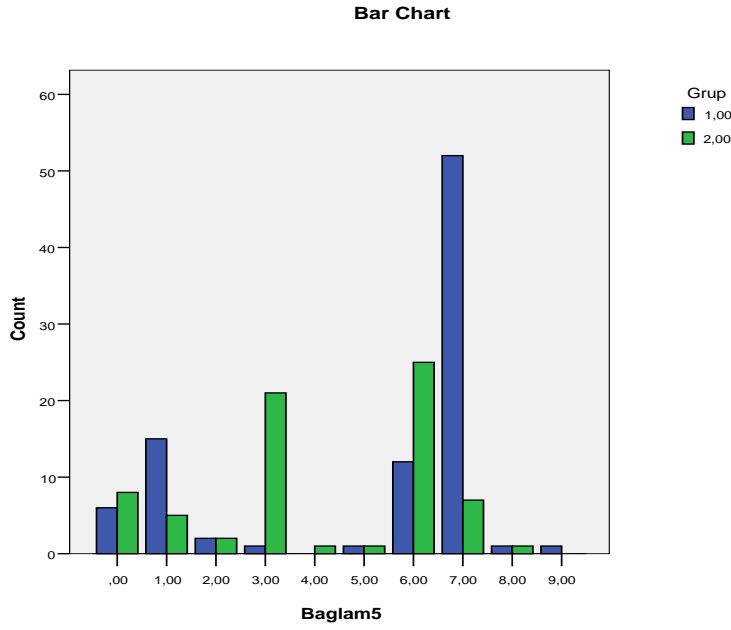
Dördüncü bağlama ilişkin Tablo 4.4'teki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %36,6 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %17,2 oranla açık edimler stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %23,9 (fark %12,7) ve ikincisi için %12,7'dir (fark %5). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %29,6 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %23,9 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %5,5 (fark %24,1) ve ikincisine %36,6 (fark %12,7) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %20,7 oranında, yetişkinler ise %9,9 oranında uygun yanıt verememiştir. Bu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Ben öne gelebilir miyim?*” (Katılımcı 65) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Müdür bey acil ihtiyaçlarımdan ötürü izne erken çıkmam gerekiyor. İzin listesinde üst sıralara alabilir misiniz beni?*” (Katılımcı 21) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda deyimden çıkarsanan edimler stratejisine hiç başvurmazken, yetişkinler kipten çıkarsanan edimler, deyimden çıkarsanan edimler ve hafif ipuçları stratejisine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada beşinci alt problem “Tanınan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren beşinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve

yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Beşinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Evde televizyonda çok sevdiğin bir çizgi filmi seyrederken komşunuz Ayşe Teyze size ziyarete geliyor. Ayşe Teyze annenle o kadar yüksek sesle konuşuyor ki sen çizgi filmde konuşulanları duyamıyorsun. Biraz ayıp olabileceğini düşündüğün için bir şey demiyorsun. Ama bir süre sonra filmi hiç anlamadığın için Ayşe Teyze'den biraz sessiz olmasını istemeye karar veriyorsun. Ona ne söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Evde televizyonda çok sevdiğin bir filmi seyrederken komşunuz Ayşe Teyze anneni ziyarete geliyor. Ayşe Teyze annenle o kadar yüksek sesle konuşuyor ki sen filmde konuşulanları duyamıyorsun. Biraz ayıp olabileceğini düşündüğün için bir şey demiyorsun. Ama bir süre sonra filmi hiç anlamadığın için Ayşe Teyze'den biraz sessiz olmasını istemeye karar veriyorsun. Ona ne söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.5'te sunulmuştur:

Tablo 4.5. Beşinci bağlama yönelik başvurulmuş rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	12	8,3	8	11,3	3
Kipten Çıkarsanan Edimler	27	18,6	5	7,0	11,6
Açık Edimler	2	1,4	2	2,8	1,4
Dolaylı Edimler	1	0,7	21	29,6	28,9
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	1	1,4	1,4
Niyetin Dillendirilmesi	1	0,7	1	1,4	0,7
Dile Özgü Öneri Deyimleri	14	9,7	25	35,2	25,5
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	86	59,3	7	9,9	49,4
Güçlü İpuçları	1	0,7	1	1,4	0,7
Hafif İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Koşula Bağlama	0	0	0	0	0
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.5. Beşinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

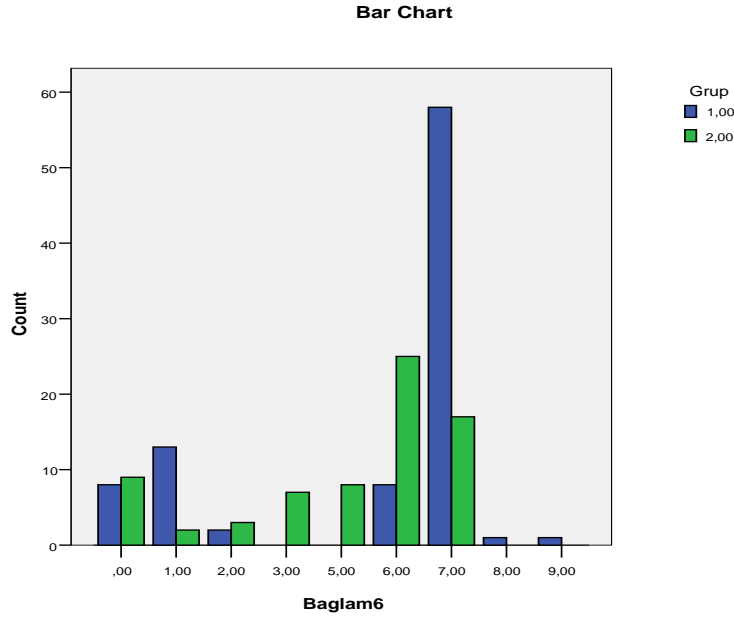
Beşinci bağlama ilişkin Tablo 4.5'teki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %59,3 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %18,6 oranla kipten çıkarsanan edimler stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %9,9 (fark %49,4) ve ikincisi için %7,0'dır (fark %11,6). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %35,2 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %29,6 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %9,7 (fark %25,5) ve ikincisine %0,7 (fark %28,9) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %8,3 oranında, yetişkinler ise %11,3 oranında uygun yanıt verememiştir. Beşinci bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Ayşe teyze birazcık susar mısın?*” (Katılımcı 101) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Bu diziyi çok seviyorum. Lütfen biraz sessiz konuşabilir misiniz?*” (Katılımcı 46) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda deyimden çıkarsanan edimler ve koşula bağlı stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejisine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada altıncı alt problem “Tanınmayan bir ortamda üst sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren altıncı bağlama verilen yanıtların çocuklar ve

yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Altıncı alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “Babanın daha önce hiç görmediğin bir arkadaşı size geliyor. Salonda oturup sohbet ederken uzun yıllardır Almanya'da çalıştığını, sonunda izin alıp ailesini ziyarete geldiğini ve çocuklarına bazı hediyeler aldığını anlatıyor. Sonra da oğlu için aldığı uzaktan kumandalı güzel ve çok değerli bir oyuncak arabayı gösteriyor. Sen bu arabayı çok beğeniyorsun. Babanın arkadaşından bir daha geldiğinde aynı arabadan sana da almasını istediğini ona nasıl söylersin?” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “Babanın daha önce hiç görmediğin bir arkadaşı size geliyor. Salonda oturup sohbet ederken uzun yıllardır Almanya'da çalıştığını, sonunda izin alıp ailesini ziyarete geldiğini ve karşılaşacağı eski dostlara bazı hediyeler aldığını anlatıyor. Sonra da senle aynı yaştaki oğlu/kızı için aldığı akıllı telefonu gösteriyor. Sen bu telefonu çok beğeniyorsun. Babanın arkadaşından bir daha geldiğinde aynı telefondan sana da almasını istediğini ona nasıl söylersin?” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.6'da gösterilmiştir:

Tablo 4.6. Altıncı bağlamda yönelik başvurulmuş rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	14	9,7	9	12,7	3
Kipten Çıkarsanan Edimler	21	14,5	2	2,8	11,7
Açık Edimler	3	2,1	3	4,2	2,1
Dolaylı Edimler	0	0	7	9,9	9,9
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	0	0	8	11,3	11,3
Dile Özgü Öneri Deyimleri	10	6,9	25	35,2	28,3
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	95	65,5	17	23,9	41,6
Güçlü İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Hafif İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Koşula Bağlama	0	0	0	0	0
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.6. Altıncı Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

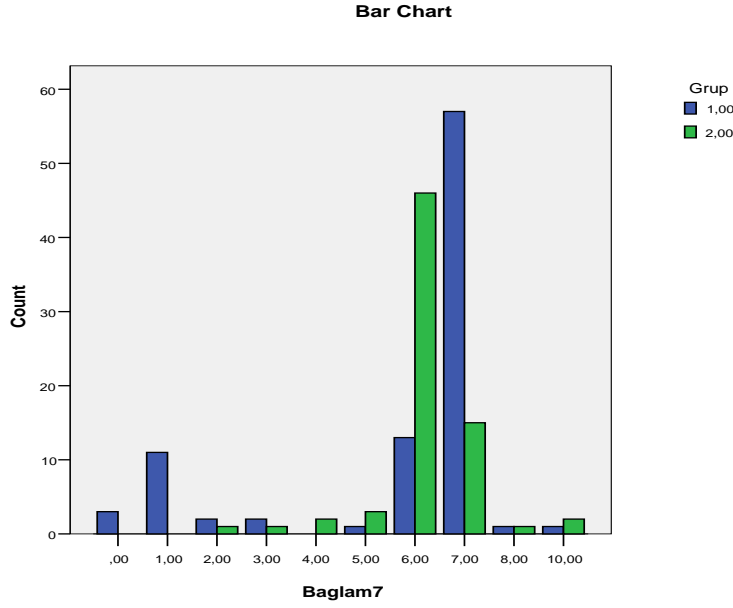
Altıncı bağlama ilişkin Tablo 4.6'daki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %56,5 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %14,5 oranla kipten çıkarsanan edim stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %23,9 (fark %41,6) ve ikincisi için %2,8'dir (fark %11,7). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %35,2 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %23,9 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %6,9 (fark %28,3) ve ikincisine %65,5 (fark %41,6) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %9,7 oranında, yetişkinler ise %12,7 oranında uygun yanıt verememiştir. Bu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Hele bana bir tane kırmızı araba alabilir misin?*” (Katılımcı 69) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Aldığın telefonu çok beğendim, bir daha ki gelişinde benim için de bir tane alır mısın?*” (Katılımcı 36) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, niyetin dillendirilmesi ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler deyimden çıkarsanan edimler, güçlü ipuçları, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejisine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada yedinci alt problem “Tanınmayan bir ortamda eşit sosyala konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren yedinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Yedinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “Okulunuzun tiyatro etkinliği var ve senin de tiyatro oyununda bir rolün var. Başka bir okula bu oyunu sergilemeye gidiyorsunuz. Birden oyunda kostüm olarak giymen gerek ceketini unuttuğunu fark ediyorsun. Çekindiğin için bunu öğretmene de söylemiyorsun. Gittiğiniz okulda tanımadığın bir çocuğun giymen gereken cekete benzeyen bir ceketini giymiş olduğunu görüyorsun. Oyun sırasında çocuğun ceketini kullanmaktan başka seçenek yok. Bunun için çocuğun yanına gidip ona ne söylersin?” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “Üniversitede tiyatro etkinliği var ve senin de tiyatro oyununda bir rolün var. Başka bir üniversiteye bu oyunu sahnelemeye gidiyorsunuz. Birden oyunda kostüm olarak giymen gerek ceketini unuttuğunu fark ediyorsun. Çekindiğin için bunu sizi çalıştıran tiyatro hocasına söyleyemiyorsun. Gittiğiniz üniversitede tanımadığın birinin giymen gereken cekete benzeyen bir ceketini giymiş olduğunu görüyorsun. Oyun sırasında o kişinin ceketini kullanmaktan başka seçenek yok. Bunun için kişinin yanına gidip ona ne söylersin?” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.7’de sunulmuştur:

Tablo 4.7. Yedinci bağlamda yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	10	6,9	0	0	6,9
Kipten Çıkarsanan Edimler	17	11,7	0	0	11,7
Açık Edimler	2	1,4	1	1,4	0
Dolaylı Edimler	2	1,4	1	1,4	0
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	2	2,8	2,8
Niyetin Dillendirilmesi	1	0,7	3	4,2	3,5
Dile Özgü Öneri Deyimleri	17	11,7	46	64,8	53,1
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	93	64,1	15	21,1	43
Güçlü İpuçları	1	0,7	1	1,4	0,7
Hafif İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Koşula Bağlama	1	0,7	2	2,8	2,1
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

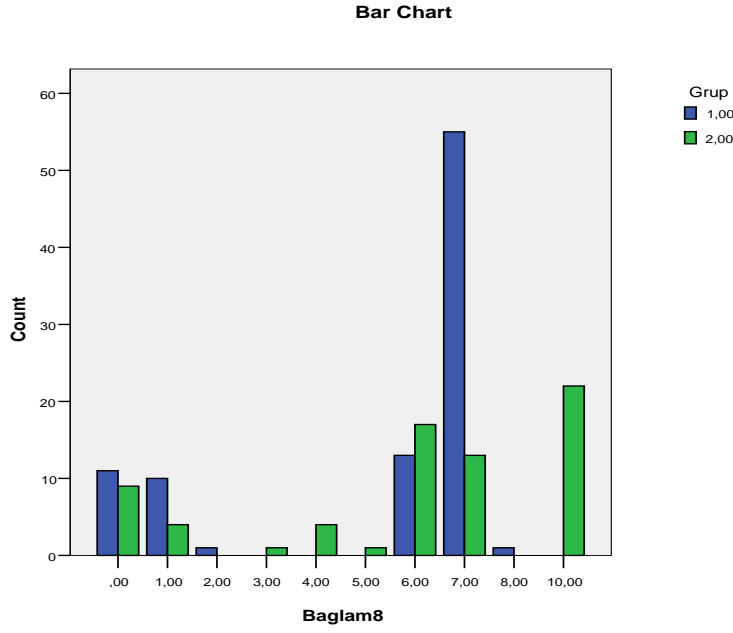
Çizelge 4.7. Yedinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Yedinci bağlama ilişkin Tablo 4.7'deki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %64,1 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %11,7 oranla kipten çıkarsanan edim ve yine aynı oranla dile özgü öneri deyimleri stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %21,1 (fark %43), ikincisi olan kipten çıkarsanan edimler stratejisi için %0 (fark %11,7) ve aynı orandaki dile özgü öneri deyimleri stratejisi için %64,8'dir (fark %53,1). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %64,8 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %21,1 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %11,7 (fark %53,1) ve ikincisine %64,1 (fark %43) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %6,9 oranında, yetişkinler ise %0 oranında uygun yanıt verememiştir. Yedinci bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Ceketini alabilir miyim?*” (Katılımcı 89) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Merhaba, bugün bir tiyatro oyunumuz var. Seni de davet etmek istiyorum yalnız bir sorunum var. Ceketimi evde unuttum. Senin üstündeki ceketin aynısı olduğu için bana ödünç verir misin?*” (Katılımcı 33) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda deyimden çıkarsanan edimler stratejisine hiç başvurmazken, yetişkinler kipten çıkarsanan edimler ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada sekizinci alt problem “Tanınmayan bir ortamda eşit sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren sekizinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Sekizinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Evinizin yakınındaki boşlukta biraz oyun oynamak istiyorsun. Duvarın yakınındaki bir ağaca tırmanmaya karar veriyorsun. Ancak ağacın gövdesi biraz uzunca olduğu için tırmanamıyorsun. Bunun için az ileride duran çöp bidonunu ağacın yakınına getirip üstüne basarak tırmanmayı düşünüyorsun. Ancak çöp bidonu da çok ağır. O sırada oradan senin yaşlarında bir çocuk geçiyor. Çocuktan çöp bidonunu ağaca yaklaştırmak için yardım istemeye karar veriyorsun. Bunun için ona ne söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Yaşadığınız mahalledeki bir parkta geziniyorsun. Park duvarının yakınındaki bir ağacın üstteki dallarında birkaç elma gözüne çarpıyor. İştahlanıyorsun ve o elmaları koparmak için az ileride duran çöp bidonunu yaklaştırıp üstüne basmayı düşünüyorsun. Ancak çöp bidonu çok ağır. O sırada oradan geçmekte olan senle aynı yaşlarda birinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunun için ona ne söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.8’de gösterilmiştir:

Tablo 4.8. Sekizinci bağlamda yönelik başvurulana rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	F	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	18	12,4	9	12,7	0,3
Kipten Çıkarsanan Edimler	13	9,0	4	5,6	3,4
Açık Edimler	3	2,1	0	0	2,1
Dolaylı Edimler	0	0	1	1,4	1,4
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	4	5,6	5,6
Niyetin Dillendirilmesi	0	0	1	1,4	1,4
Dile Özgü Öneri Deyimleri	15	10,3	17	23,9	13,6
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	94	64,8	13	18,3	46,5
Güçlü İpuçları	2	1,4	0	0	1,4
Hafif İpuçları	0	0	0	0	0
Koşula Bağlama	0	0	22	31,0	31,0
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.8. Sekizinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

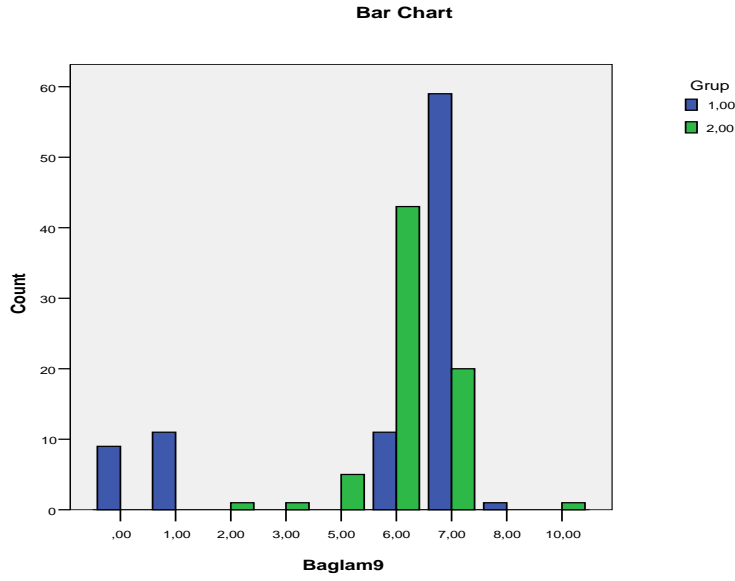
Sekizinci bağlama ilişkin Tablo 4.8'deki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %64,8 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %10,3 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %18,3 (fark %46,5), ikincisi için %23,9'dur (fark %13,6). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %31 oranla koşula bağlama stratejisi ve ikincisi %23,9 ile dile özgü öneri deyimleri stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %0 (fark %31) ve ikincisine %10,3 (fark %13,6) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %12,4 oranında, yetişkinler ise %12,7 oranında uygun yanıt verememiştir. Bu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Bana yardım eder misin?*” (Katılımcı 31) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan koşula bağlama stratejisindeki yanıtına ise “*Çöp kovasını taşımama yardım edersen ağaçtaki meyvelerden sana da verebilirim.*” (Katılımcı 5) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, niyetin dillendirilmesi, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler açık edimler, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada dokuzuncu alt problem “Tanınmayan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren dokuzuncu bağlama verilen yanıtların çocuklar

ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Dokuzuncu alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “Annen seni evinizin biraz ilerisinde sebze-meyve satılan bir yerden iki kilo elma almaya gönderiyor. Elmaları alıp geri dönerken torba yırtılıyor ve bütün elmalar yere dökülüyor. Bu olayın olduğu yerde senden iki yaş küçük bir çocuk da evlerinin önünde oyun oynuyor. Elmaları taşımak için o çocuktan evlerinden bir torba getirmesini isteyeceksin. Bunu ona nasıl söyledin?” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “Marketten gerekli birçok şeyi alıp eve doğru yürürken elindeki torbalardan biri yırtılıyor ve içindekiler yere saçılıyor. Bir an çaresiz sağa sola bakarken yaşça senden daha küçük birinin yakınındaki bir binadan çıktığını görüyorsun. O kişiden evinden bir torba getirmesini isteyeceksin. Bunu ona nasıl söyledin?” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.9’de gösterilmiştir:

Tablo 4.9. Dokuzuncu bağlamda yönelik başvurulmuş rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	F	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	15	10,3	0	0	10,3
Kipten Çıkarsanan Edimler	17	11,7	0	0	11,7
Açık Edimler	1	0,7	1	1,4	0,7
Dolaylı Edimler	0	0	1	1,4	1,4
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	0	0	5	7,0	7,0
Dile Özgü Öneri Deyimleri	16	11,0	43	60,6	49,6
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	95	65,5	20	28,2	37,3
Güçlü İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Hafif İpuçları	0	0	0	0	0
Koşula Bağlama	0	0	1	1,4	1,4
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.9. Dokuzuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

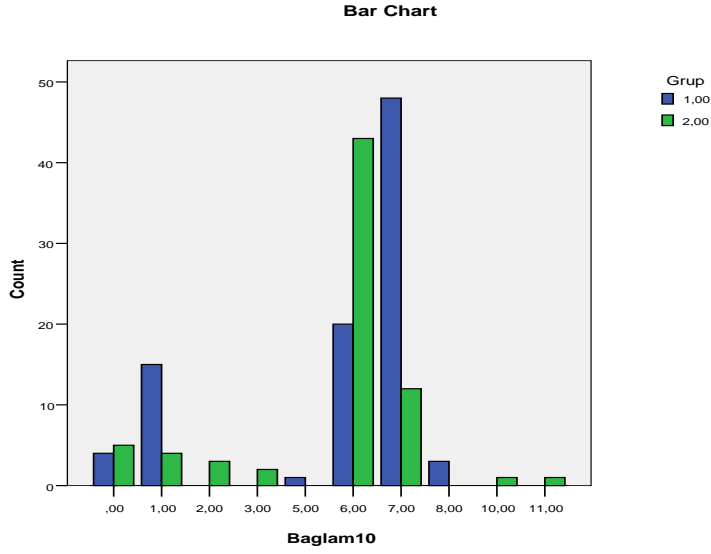
Dokuzuncu bağlama ilişkin Tablo 4.9'daki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %65,5 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %11,7 oranla kipten çıkarsanan edimler stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %28,2 (fark %37,3), ikincisi için %0'dır (fark %11,7). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %60,6 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %28,2 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %11,0 (fark %49,6) ve ikincisine %65,5 (fark %37,3) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %10,3 oranında, yetişkinler ise %0 oranında uygun yanıt verememiştir. Dokuzuncu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Evinden torba getirebilir misin?*” (Katılımcı 14) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Eşyalarım döküldü, zor durumdayım. Bana evden torba getirebilir misin?*” (Katılımcı 26) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda edimler, deyimden çıkarsanan edimler, niyetin dillendirilmesi, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler kipten çıkarsanan edimler, deyimden çıkarsanan edimler, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada onuncu alt problem “Tanınmayan bir ortamda alt sosyal konuma sahip dinleyiciden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren onuncu bağlama verilen yanıtların çocuklar

ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. Onuncu alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “Okuldan eve dolmuşla dönüyorsun. Karnın çok ağrıdığı için eve erken ulaşip ilaç almayı düşünüyorsun. Ancak şoför daha fazla yolcu toplamak için yavaş yavaş ilerliyor. Zaman geçtikçe de karnının ağrısı iyice artıyor. Şoförden biraz daha hızlı gitmesini nasıl istersin?” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “Yoğun bir günden sonra işten eve dönüyorsun. Başın çok fena ağrıdığı için bir an önce eve ulaşip bir ilaç almayı düşünüyorsun. Ancak dolmuş şoförü daha fazla yolcu toplamak için yavaş yavaş ilerliyor. Zaman geçtikçe de başının ağrısı iyice artıyor. Şoförden biraz daha hızlı gitmesini nasıl istersin?” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.10.’de gösterilmiştir:

Tablo 4.10. Onuncu bağlamda yönelik başvurulana rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark
	F	%	f	%	%
Uygun Yanıt Vermeme	11	7,6	5	7,0	0,6
Kipten Çıkarsanan Edimler	28	19,3	4	5,6	13,7
Açık Edimler	0	0	3	4,2	4,2
Dolaylı Edimler	0	0	2	2,8	2,8
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	1	0,7	0	0	0,7
Dile Özgü Öneri Deyimleri	28	19,3	43	60,6	41,3
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	72	49,7	12	16,9	32,8
Güçlü İpuçları	5	3,4	0	0	3,4
Hafif İpuçları	0	0	0	0	0
Koşula Bağlama	0	0	2	2,8	2,8
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.10. Onuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Onuncu bağlama ilişkin Tablo 4.10'daki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %49,7 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %19,3 oranla hem kipten çıkarsanan edimler hem de dile özgü öneri deyimleri stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %16,9 (fark %37,3), ikincilerinden kipten çıkarsanan edim için %5,6 (fark %13,7) ve dile özgü öneri deyimleri için %60,6'dır (fark %41,3). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %60,6 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %16,9 ile hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %19,3 (fark %41,3) ve ikincisine %49,7 (fark %32,8) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %7,6 oranında, yetişkinler ise %7,0 oranında uygun yanıt verememiştir. Onuncu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Biraz daha hızlı gider misin?*” (Katılımcı 91) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Şoför bey çok kötü baş ağrım var. Biraz hızlı gider misin?*” (Katılımcı 15) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda açık edimler, dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler deyimden çıkarsanan edimler, niyetin dillendirilmesi, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

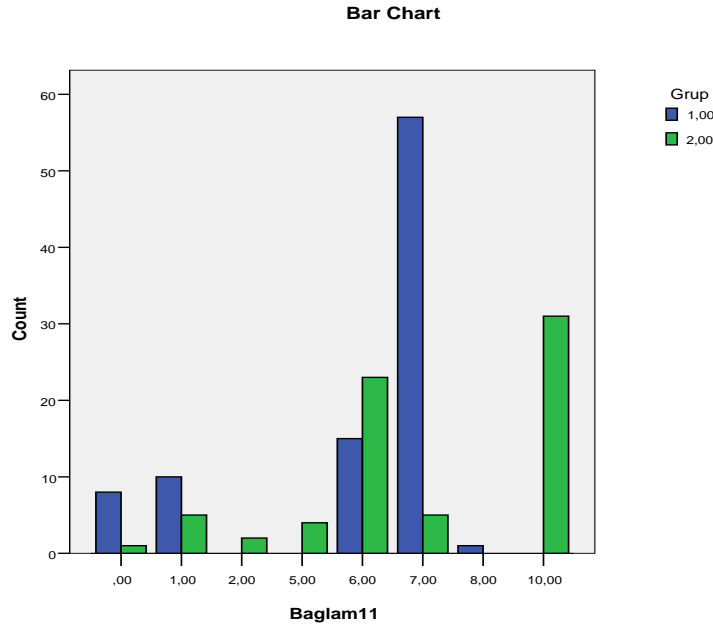
Araştırmada on birinci alt problem “Tanınan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden hafif bir ricada bulunmayı gerektiren onbirinci bağlama verilen yanıtların çocuklar

ve yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. On birinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Odan çok dağınık, toplaman çok kısa sürer; ancak yine de bunun için hiç zamanın yok. Okula geç kaldığın için hemen evden çıkman gerekiyor. Odanı toplaması için küçük kardeşinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunu ona nasıl söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Ailenle yaşadığın evde sana ait olan oda çok dağınık, ama yine de toplaman on dakikanı alır; fakat bunun için hiç zamanın yok. İşe geç kaldığın için hemen evden çıkman gerekiyor. Odanı toplaması için küçük kardeşinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunu ona nasıl söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.11.’de gösterilmiştir:

Tablo 4.11. On birinci bağlamda yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark
	F	%	f	%	%
Uygun Yanıt Vermeme	13	9,0	1	1,4	7,6
Kipten Çıkarsanan Edimler	14	9,7	5	7,0	2,7
Açık Edimler	1	0,7	2	2,8	2,1
Dolaylı Edimler	0	0	0	0	0
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	1	0,7	4	5,6	4,9
Dile Özgü Öneri Deyimleri	19	13,1	23	32,4	19,3
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	96	66,2	5	7,0	59,2
Güçlü İpuçları	1	0,7	0	0	0,7
Hafif İpuçları	0	0	0	0	0
Koşula Bağlama	0	0	31	43,7	43,7
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.11. On Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

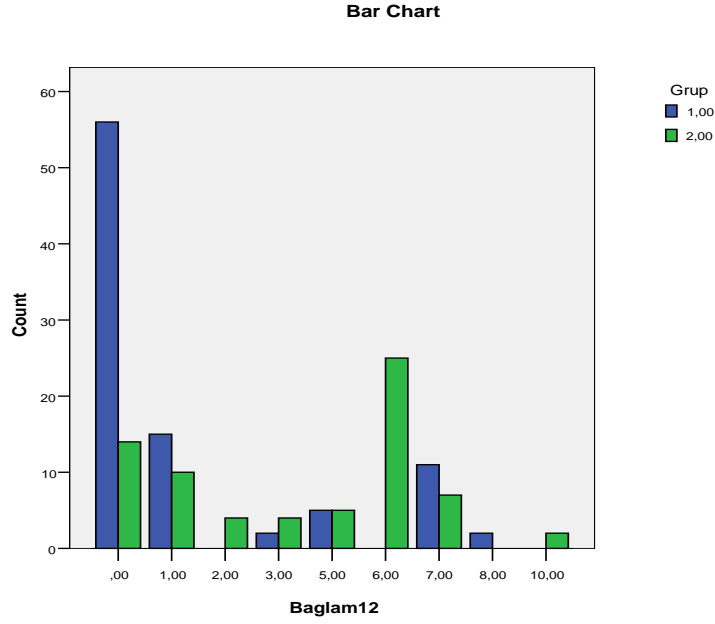
On birinci bağlama ilişkin Tablo 4.11'deki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %66,2 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim ve %13,1 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %7,0 (fark %59,2), ikincisi için %32,4'dür (fark %19,3). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %43,7 oranla koşula bağlama stratejisi ve ikincisi %32,4 ile dile özgü öneri deyimleri stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %0 (fark %43,7) ve ikincisine %13,1 (fark %19,3) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %9,0 oranında, yetişkinler ise %1,4 oranında uygun yanıt verememiştir. Bu bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisindeki yanıtı “*Bana yardım edebilir misin?*” (Katılımcı 67) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan koşula bağlama stratejisindeki yanıtına ise “*Odama toparsan harçlığına 20 lira eklerim.*” (Katılımcı 22) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler dolaylı edimler, deyimden çıkarsanan edimler, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

Araştırmada on ikinci alt problem “Tanınan bir ortamda alt sosyal konuma sahip birinden ağır bir ricada bulunmayı gerektiren onikinci bağlama verilen yanıtların çocuklar ve

yetişkinler açısından dağılımı nasıldır?” biçimindeydi. On birinci alt probleme ilişkin çocuklara yöneltilen “*Birkaç arkadaşın ve senden küçük kuzeninle birlikte bahçede top oynuyorsunuz. Sen topu bir arkadaşına atmak isterken top komşunun evinin penceresine çarpıyor ve cam kırılıyor. Evin sahibi olan komşu çocukları pek sevmeyen bir adam. Birazdan çıkıp bağıracağı için çok korkuyorsun. Adam yanınıza geldiğinde kuzeninden camı kendisinin kırdığını söylemesini istiyorsun. Bunu kuzenine nasıl söylersin?*” bağlamına ve yetişkinlere yöneltilen “*Birkaç arkadaşın ve senden küçük kuzeninle birlikte vakit geçirmek için bahçede voleybol oynuyorsunuz. Sen topu bir arkadaşına atmak isterken top komşunun evinin penceresine çarpıyor ve cam kırılıyor. Evin sahibi olan komşu da yaşlı ve aksi bir adam; üstelik senden hiç hoşlanmıyor. Daha önce de birçok kez olduğu gibi birazdan yine tartışacaksınız diye çok geriliyorsun. Adam yanınıza geldiğinde kuzeninden camı kendisinin kırdığını söylemesini, bunu üstlenmesini istiyorsun. Bunu kuzenine nasıl söylersin?*” bağlamına verilen yanıtlara ilişkin yapılan sıklık ve oran hesaplaması Tablo 4.12’de gösterilmiştir:

Tablo 4.12. On ikinci bağlamda yönelik başvuru rica etme stratejilerinin dağılımı

Stratejiler	Çocuklar		Yetişkinler		Fark %
	f	%	f	%	
Uygun Yanıt Vermeme	101	69,7	14	19,7	50
Kipten Çıkarsanan Edimler	20	13,8	10	14,1	0,3
Açık Edimler	0	0	4	5,6	5,6
Dolaylı Edimler	2	1,4	4	5,6	4,2
Deyimden Çıkarsanan Edimler	0	0	0	0	0
Niyetin Dillendirilmesi	6	4,1	5	7,0	2,9
Dile Özgü Öneri Deyimleri	1	0,7	25	35,2	34,5
Hazırlayıcı Koşullara Gönderim	13	9,0	7	9,9	0,9
Güçlü İpuçları	2	1,4	0	0	1,4
Hafif İpuçları	0	0	0	0	0
Koşula Bağlama	0	0	2	2,8	2,8
TOPLAM	145	100,0	71	100,0	

Çizelge 4.12. On İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

On ikinci bağlama ilişkin Tablo 4.12'deki sonuçlara bakıldığında çocukların en çok kullandığı stratejinin %13,8 oranla kipten çıkarsanan edimler ve %9,0 oranla hazırlayıcı koşullara gönderim stratejileri olduğu görülmektedir. Bu stratejileri yetişkinlerin kullanma oranı ise birincisi için %14,1 (fark %0,3), ikincisi için %9,9'dur (fark %0,9). Aynı bağlamda yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisi %35,2 oranla dile özgü öneri deyimleri stratejisi ve ikincisi %14,1 ile kipten çıkarsanan edimler stratejisidir. Yetişkinlerin en çok başvurduğu stratejilerden birincisine çocuklar %0,7 (fark %34,5) ve ikincisine %13,8 (fark %0,3) oranla başvurmuştur. Öte yandan bu bağlama çocuklar %69,7 oranında, yetişkinler ise %19,7 oranında uygun yanıt verememiştir. On ikinci bağlama yanıt veren çocuk katılımcılardan birinin kipten çıkarsanan edimler stratejisindeki yanıtı “*Kuzenim sen söyle.*” (Katılımcı 12) ifadesi örnek olarak verilebilir. Aynı bağlama yetişkin katılımcılardan dile özgü öneri deyimleri stratejisindeki yanıtına ise “*Amca benim kırdığımı duyarsa daha çok sinirlenecek. Sen ben kırdım der misin?*” (Katılımcı 5) ifadesi örnek gösterilebilir. Çocuklar ilgili bağlamda açık edimler, deyimden çıkarsanan edimler, hafif ipuçları ve koşula bağlama stratejilerine hiç başvurmazken, yetişkinler deyimden çıkarsanan edimler, güçlü ipuçları ve hafif ipuçları stratejilerine hiç başvurmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada 5-6 yaş grubundaki çocukların farklı bağlamlarda farklı sosyal konumlara sahip kişilerden farklı güçlükteki ricalarda bulunurken kullandığı rica edimi stratejilerini belirlemek hedeflenmiştir. Her iki katılımcı gruba uygulanan Söylem Tamamlama Testi istenilen ricanın güçlük düzeyi, ricanın dile getirildiği konum ve ricada bulunulan kişinin sosyal konumunun farklılığı göz önünde bulundurularak hazırlanmış on iki farklı bağlamdan oluşmaktadır. Bu testin genel sonuçlarına bakıldığında bağlamlar arasında farklılıklara rağmen çocuk katılımcıların testte yer alan bütün bağlamlarda rica sözcüğü üretirken en çok başvurduğu stratejinin *hazırlayıcı koşullara gönderim* stratejisi olduğu görülmüştür. Buna karşın aynı strateji, yetişkin katılımcılar tarafından yalnızca yedi bağlamda en çok başvurulan ikinci strateji olarak kullanılmıştır. Yetişkin katılımcılara uygulanan Söylem Tamamlama Testi'nin genel sonuçlarına bakıldığında on bağlamda katılımcıların çoğunun *dile özgü öneri deyimleri* stratejisini kullandığı ve iki bağlamda *koşula bağlama* stratejisini kullanmayı yeğlediği görülmektedir. Çocuk katılımcıların test genelinde beş bağlamda en çok kullandığı ikinci strateji, yetişkinlerin toplam on bağlamda en çok başvurduğu strateji olan *dile özgü öneri deyimleri* stratejisi olmuştur. Elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında katılımcıların bağlamlara yanıt verirken en çok kullandıkları stratejilerin değişmediği, farklılaşmaların en çok başvurulan ikinci ve diğer stratejilerde olduğu görülmektedir.

Araştırmanın genelinde çocuk katılımcıların ikinci, yedinci, sekizinci, onuncu ve on birinci bağlama verdiği yanıtlarda en çok başvurduğu ikinci strateji, yetişkin katılımcıların test genelinde en çok kullandığı *dile özgü öneri deyimleri* stratejisi olmuştur. Belirtilen bağlamlar incelendiği zaman dinleyici ve konuşucunun sosyal konumu, katılımcının ricayı istediği kişinin tanınırlılığı ve istenilen ricanın güçlük düzeyi bakımından beş bağlamın birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu durum çocuk katılımcıların ortalama %13,1'nin rica edimine yönelik sözelemede bulunurken ricanın güçlük düzeyini, tarafların sosyal konumunu ve ricada bulunduğu kişinin tanınırlığını göz önünde bulundurmadığı ve aynı

zamanda yetişkin katılımcıların çoğunun test genelinde kullandığı stratejiyi kullanmaya başladıkları sonucunu ortaya koymaktadır. Bu durum Eken'in (2008) yaptığı çalışmadan elde ettiği dilsel edincin 5-6 yaş döneminden sonra edinilmeye başladığı sonucuyla eş değerlilik göstermektedir. Elde edilen veriler araştırmaya katılan çocuk katılımcıların %13,1'nin iletişimsel edinci edinmeye başladıklarının bir belirtisi olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların test geneline verdikleri yanıtlarda en çok başvurduğu üçüncü stratejiler incelendiğinde her iki grubun onuncu ve on birinci bağlamlarda *kipten çıkarsan edimler* stratejisine, on ikinci bağlamda *hazırlayıcı koşullara gönderim* stratejisine başvurarak rica sözcüsü ürettiği görülmektedir. Bu üç bağlamın ortak özelliği ricanın güçlük düzeyi ve kişinin tanınırlığı değişse bile ricada bulunulan kişinin sosyal konum olarak katılımcıdan alt düzeyde olmasıdır. Katılımcıların bu bağlamların ikisinde kullandığı strateji Türkçede emir kipi kullanmayı gerektiren *kipten çıkarsanan edimler* stratejisidir. Bu durum Türkçede rica edimi üretilirken ricada bulunulan kişinin ricayı dile getiren konuşucunun sosyal konumuna göre rica sözcüsünün üretildiği ve süreçte emir kipinin kullanıldığı sonucunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda çocuk katılımcıların on iki bağlamın altısına yanıt verirken en çok başvurduğu üçüncü strateji *kipten çıkarsanan edimler* olurken bu durum yetişkin katılımcılarda daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Yetişkin katılımcıların en çok başvurduğu üçüncü strateji test genelinde incelendiğinde dört bağlamda *niyetin dillendirilmesi*, dört bağlamda *hazırlayıcı koşullara gönderim*, iki bağlamda *kipten çıkarsanan edimler* ve iki bağlamda *açık edimler* stratejilerinin kullandığı görülmektedir. Çocukların aynı bağlamlara yanıt verirken kullandığı stratejilerin yetişkinlere oranla bu kadar çeşitlenmemesinin nedeni, Piaget'e (2007) göre bilişsel olarak işlem öncesi dönemde olmalarıyla açıklanabilir. Bu dönemde dil hızlı bir gelişme kaydederek yaşantıyla kazanılan davranışların sembolleştirilmesine yardımcı olur. Yetişkinlere kıyasla çocukların sosyal ve toplumsal yaşantıları daha sınırlı olduğu için iletişim kurarken ürettikleri sözcelerde kullandığı stratejiler de aynı biçimde sınırlıdır. Aynı zamanda işlem öncesi dönemde bulunan çocuklar bilişsel olarak sezdirmeye dayalı açıklamalar, benzetmeler, deyimler ve atasözleri gibi soyut kavramları içeren sözceleri anlamakta güçlük çeker. Bu yüzden bağlamların farklılıklarına göre strateji belirleyip rica sözcüsü üretmek yerine doğrudan açık biçimde ricalarını dile getirmeyi yeğlemişlerdir.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından birisi katılımcıların veri toplama aracına verdiği yanıtlar değerlendirilirken temel alınan Blum-Kulka ve Olshtain'in (1984) rica stratejilerinin ulamlaştırmasında belirlediği dokuz strateji arasında yer almayan *koşula bağlama* stratejisini kullanmalarındadır. Birçok katılımcı ilgili bağlamlarda ürettiği rica sözcüsünü belli bir koşulla

ilişkili biçimde yapılandırmıştır. Bu durumu Searle (2000) rica ediminin gerçekleşmesi için gerekli koşulları açıklarken konuşucu ve dinleyici arasındaki ilişkiye dikkat çekerek belirtir. Searle'e göre ricayı gerçekleştiren her ne kadar dinleyici olsa da eğer rica gerçekleşirse bundan faydalanacak olan kişi konuşucudur. Konuşucu rica edimini gerçekleştirirken koşula bağlama stratejisini kullandığında dinleyicinin de fayda göreceği bir bağlam oluşturmuş olur. Böylelikle dinleyicinin rica edimini gerçekleştirme olasılığı artar. Üçüncü bağlama yanıt veren çocuk katılımcıların %12,4'ü, sekizinci bağlama yanıt veren yetişkin katılımcıların %31'i ve on birinci bağlama yanıt veren yetişkin katılımcıların %43,7'si koşula bağlama stratejisine başvurmuştur. Bu sonuçlar Türkçeye özgü olup, araştırmanın yapıldığı 145 çocuk ve 71 yetişkin katılımcıdan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

Araştırmadan elde edilen diğer önemli bir bulgu yetişkin katılımcıların rica sözcüsi üretirken on iki bağlamda *hafif ipuçları* stratejisini, sekiz bağlamda *güçlü ipuçları* stratejisini ve yedi bağlamda *deyimden çıkarsanan edimler* stratejisini hiç kullanmadıklarıdır. Bu durum Türkçede ricada bulunurken sezdirmeye dayalı ricaların doğrudan ricalara göre daha az kullanıldığı sonucunu ortaya koymaktadır. Çocuk katılımcıların test genelinde yanıtlarına bakıldığında on iki bağlamda *deyimden çıkarsanan edimler* stratejisini ve sekiz bağlamda *dolaylı edimler* stratejisini kullanmayı yeğlememiştir. Araştırmaya katılan çocuk katılımcıların yaşları göz önünde bulundurulduğunda Piaget'e (2007) bilişsel gelişim açısından işlem öncesi dönemde oldukları görülmektedir. Bu bilişsel dönemde çocuklar sezdirmeye dayalı sözceler, deyim ve atasözleri gibi soyut kavramları içeren sözceleri anlamakta güçlük yaşar. Bilişsel olarak algılayamadıkları kavramları dilsel olarak üretip kullanamamaları gelişimsel bir sınırlılıkla ilgili olabileceği için beklendik bir durumdur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Söylem Tamamlama Testi hazırlanırken bağlamların birbirinden farklı olması en önemli noktalardan biridir. Testte yer alan bağlamların farklılıkları belirlenirken Brown ve Levinson'nun (1987) incelik kuramında ortaya atılan Yüz Kuramından faydalanılmıştır. Bu kurama göre bireyler iletişim sırasında sözce üretirken uzaklık, güç ve yükleme stratejilerine dayanarak sözce üretir. Araştırmanın genel sonuçlarına bakıldığında çocuk katılımcıların büyük bir kısmının yanıt verirken ricanın güçlük düzeyi, ricada bulunulan kişinin sosyal konumu ve içinde bulunulan bağlamin ürettikleri rica sözcelerine bir etkide bulunmadığı görülmektedir. Yetişkinlerin yanıtları bu bağlamda değerlendirildiğinde yetişkin katılımcıların test genelinde içinde bulunulan bağlama, ricanın güçlük düzeyine ve ricada bulunulan kişinin sosyal konumuna dikkat ederek yanıt verdiği görülmektedir. Bu durum Eken'in (2008) yaptığı çalışmadan elde ettiği

bulgularla tutarlılık göstermektedir. Aynı zamanda test genelinde yetişkinlerin yanıtlarında başvurduğu stratejilerin çocukların kullandığı stratejilere kıyasla daha çeşitli olması bu durumun kanıtı niteliğindedir.

Aynı zamanda çocuk katılımcıların çoğunluğu test genelinde farklı bağlamlara yanıt verirken hazırlayıcı koşullara gönderim stratejisini kullanmayı yeğlerken yetişkin katılımcılarda bu durum çocuklara oranla daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu sonuç Grice'in (1975) dilsel ifadelere yansıyan edimsel yetileri incelediği çalışmasından elden ettiği bulgularla benzerdir. Çocuklar yanıtlarını üretirken Grice'in öne sürdüğü konuşma ilkelerinden "açık ol" ilkesine uyup açık biçimde ricalarını iletmeyi yeğlemişlerdir. Bu ilkeyle Grice, iletilmek istenen iletinin sezdirmeye dayalı değil doğrudan açık biçimde iletilmesini anlatmaktadır. Yetişkinler ise bağlama göre farklı stratejiler üreterek hem "açık ol" ilkesine hem de "ince ol" ilkesine uydukları görülmüştür. Grice "ince ol" ilkesiyle iletişim sırasında üretilen sözcelerin sadece ileti iletmek için değil aynı zamanda başarılı bir iletişim kurmak için incelik kurallarına uyulmasının da gerekliliğini vurgular. Bu da çocukların ricada bulunurken yalnızca ricayı iletme kaygısı güttükleri, ama yetişkinlerin dinleyiciden ricayı gerçekleştirmesinin yanında başarılı bir iletişim kurma kaygısı da güttükleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Blum-Kulka ve Olshatin'in (1984) çalışmalarında rica stratejilerini ulamlaştırırken dokuz stratejiyi öncelikle doğrudan anlatım, geleneksel-alışılmış dolaylı düzey ve geleneksel olmayan dolaylı düzey olmak üzere üç ulama ayırmışlardır. Söylem Tamamlama Testi'ne verilen yanıtlara bakıldığında çocuk katılımcıların çoğunluğu on iki bağlama *hazırlayıcı koşullara gönderim* stratejisini, yetişkin katılımcıların çoğunluğu on bağlamda *dile özgü öneri deyimleri* stratejisini kullanarak yanıt verdiği görülmektedir. Bu iki strateji Blum-Kulka ve Olshatin'in ulamlarından *geleneksel-alışılmış düzey* ulamına girmektedir. Gelenekselleşmiş-alışılmış düzeydeki rica edimleri söz edimi gerçekleştirilmeden önce ricanın gerçekleştirilmesi için hazırlayıcı sözcelerin kullanıldığı edimlerdir. Bu durum Türkçede ricada bulunurken bireylerin çoğunluğunun geleneksel-alışılmış düzeyde bulunan rica sözcelerini kullanmayı yeğledikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda yetişkin katılımcıların test genelinde rica sözcüsü üretirken on iki bağlamda hafif ipuçları stratejisine ve sekiz bağlamda güçlü ipuçları stratejisine hiç başvurmadığı görülmüştür. Bu durum yetişkinlerin rica sözcüsü üretirken Blum-Kulka ve Olshatin'in ulamlarında yer alan geleneksel olmayan *dolaylı düzeydeki stratejileri* kullanmayı yeğlemediklerini göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen önemli son bulgu ise katılımcıların ilgili bağlamlara uygun yanıt vermeme oranlarıdır. Uygun olarak değerlendirilmeyen yanıtlar, bağlamlara rica sözcüğü dışında yanıt verenler ya da hiç yanıt vermeyen katılımcıların yanıtlarından oluşmuştur. Bu anlamda yetişkin ve çocuk katılımcıların arasındaki en büyük fark %50 oranıyla on ikinci bağlamda görülmektedir. Çocuk katılımcıların %69,7'si yetişkin katılımcıların %19,7'si bu bağlama uygun yanıt verememiştir. Bunun nedeni bu bağlamdaki ricanın güçlük düzeyinin diğer bağlamlara göre daha yüksek düzeyde olmasıdır. Bu nedenle katılımcılar bu bağlama yanıt verirken rica sözcüğü üretmede çekimser davranmış ve yanıt vermemeyi yeğlemiştir. Yetişkin ve çocuk katılımcıların uygun yanıt vermeme oranları arasındaki farkın en düşük olduğu bağlam %0,3 oranıyla sekizinci bağlam olmuştur. Yetişkin katılımcıların ikinci, yedinci ve dokuzuncu bağlamlara uygun yanıt vermeme oranı %0'dır. Çocuk katılımcıların uygun yanıt vermeme oranının en düşük olduğu bağlam %6,9 oranıyla yedinci bağlamdır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda okulöncesi dönemdeki çocukların yaş gruplarının gelişimsel özelliğinin, rica kullanımlarına etki ettiği görülmüştür. Çocukların ürettiği rica sözcükleri nitelik ve nicelik bakımından yetişkinlerin kullandığı gibi çeşitlilik göstermemektedir. Bu da gelişimsel olarak iletişimsel edinci henüz tam olarak edinmediklerinin bir göstergesidir. Bu bilgiler ışığında okulöncesi eğitimcilerinin çocuklardaki dil gelişimini desteklemek için Türkçe dil etkinliklerine ağırlık vermeleri önerilmektedir.

Rica ile ilgili bağlamlar çeşitlendirilerek daha erken yaş gruplarına Söylem Tamamlama Testi uygulanarak elde edilen sonuçlara çerçevesinde edimsel gelişimin büyük ve küçük yaş grubu arasındaki gelişim sürecinin izlenmesi önerilebilir.

Emir ve rica edimleri üzerine Söylem Tamamlama Testi hazırlanıp okulöncesi dönem çocuklarına uygulanarak birbirinden ayırt edilmesi güç olan bu iki edimi üretirken kullanılan stratejiler karşılaştırılıp benzerlikler ve farklılıklar üstüne tartışılabilir.

Bu çalışmada kullanılan Söylem Tamamlama Testi'nin herhangi bir okulöncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen aynı yaş grubundaki çocuklara uygulanarak eğitimin çocuklardaki edimsel gelişime ve rica kullanımına etkisinin incelenmesi araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, T. (2005). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 45-57.
- Altun Alkan, H. (2019). Rica Ediminin Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler Tarafından Kullanımları, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Austin, J.L. (1970). *Quand dire, c'est faire*. Çeviren: Gilles Lane. Editions du Seuil, Paris.
- Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak*, Çeviren: R. Levent Aysever, İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydın, B. (2015). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, 5. Bölüm, (5. Baskı) Ankara: Nobel yayınları.
- Ayvaz, G. (2014). Çeviribilim ve Edimbilim: Çeviri Eyleminde Edimbilimin Katkısı ve Artalan Bilgisinin (Common Ground) Yazılı Çeviri Alanına Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Axia, G. ve Baroni, M. S. (1985). Linguistic Politeness at Different Age Levels. *Child Development*, 56. 918-927.
- Barret, M. (1989). *Early Language Development: Infant Development*. (ed.) Alan Slater ve Gavin Bremner. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. 211-242.
- Baştürk, M. (2005). *Çocukların İlk Dilsel Üretimleri: Sözcük/Sözce İkilimi: Yeni Dilbilim Kuramları Işığında Sözlü Dil Yapısı*. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Bayhan, P. Ve Artan, İ. (2009). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Bleile, K.M. (2004). *Manual of articulation and phonological disorders: Infancy through adulthood* (Second Edition). Clinical Competence Series. Canada: Thomson Learning Inc ve Delmar Learning.
- Blum-Kulka, S. & Olshtain, E. (1984). *Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP)*.
- Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel*

- Araştırma Yöntemleri* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*, The Hague: Mouton.
- Chomsky, N. (1978) *Aspekte der Syntax-Theorie*, (2. baskı), Çev.: Ewald Land yönetiminde bir ekip, Frankfurt am Main.
- Çelebi, V. (2014). Gündelik dil felsefesi ve Austin'in söz edimleri kuramı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(1).
- Dağabakan, F. Ve Dağabakan, D. (2006). Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları.
- Delbecque, N. (2006). *Linguistique cognitive: comprendre comment fonctionne le langage*. Katkıda Bulunan: Nicole Delbecque, Jean-Remi Lapaire, (2. Baskı), Yayınlayan: De Boeck Universite.
- Dore, J. (1978). Conditions for the Acquisition of Speech Acts: I. Markova (ed.), *The Social Context of Language*. Chichester: Wiley.
- Eken, N.T. (2008). 4;00-6;00 Yaş Aralığındaki İletişimsel Amaç Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eken, N.T. (2014). 2;0-4;0 Yaş Aralığındaki Çocuklar Tarafından Üretilen Rica Sözceleri Üzerine Bir Analiz Çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 2(4), 135-149.
- Erten, N.B. (2014). Türkiye Türkçesinde Emir ve Rica bildiren Kullanımlar Üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 11, Sayı 3*, s. 101.
- Goldstein, E. B. (2013). *Bilişsel psikoloji*. İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Gordon, D.P. & Ervin-Tripp S.M. (1984). The Structure of children's requests. Schiefelbusch, R.L. & Pickar, J. (Eds.), *The Acquisition of Communicative Competence* (pp. 295-322). Baltimore: University Park Press.
- Grice, H. P. (1975). "Logic and Conversation". Cole, P. & Morgan, J. L. (Ed.), *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*. New York: Academic Press. 41-58.
- Günay, Doğan V. (2004). *Dil ve İletişim*, İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Hymes, Dell H. (1991). *Vers la compétence de communication*. İngilizceden Fransızcaya çeviren: France Meugler. Les Editions Didier, Paris.

- Jalilifar, A. (2009). Request strategies: cross-sectional study of Iranian efl learners and Australiannative speakers. *English Language Teaching Journal*, 2,46-61.
- James, S. L. (1990) *Normal Language Acquisition*. Boston: College-Hill Press.
- Kansu-Yetkiner, N. (2009), Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine, *İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları*, İzmir.
- Kara, F. (2011) Bil--- Tasvir Fiilinin İşlevleri. *Turkish Studies International Periodical for the Languages and History of Turkish or Turkic*, Vol: 6/1 Winter, 1421--- 1438.
- Keklik, İ. (2017). *Bilişsel gelişim*. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kelly, S. D. (2001). “Broadening the units of analysis in communication: speech an nonverbal behaviours in pragmatic comprehension”. *Journal of Child Language*, 28. 325-349.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilime giriş (2.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Lakoff, R. (1973). ‘The logic of politeness; or minding your p's and q's.’ Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. *Chicago: Chicago Linguistic Society*, 292-305.
- Lightbown, P.M. & Spada, N. (2000). *How languages are learned*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Lund, J. N. ve Duchan, J. F. (1988). *Assessing children’s language in naturalistic contexts* (2th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Mainguneau, D. (1996). *Les termes clés de l’analyse du discours*. Editions du Seuil.
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel Genel Dilbilim*, Çev. Berke Vardar, Multilingual, İstanbul.
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Olson, D.R, J.W. Astington ve P. D. Zelazo. (1999). Indroduction: Actions, İntentions, and Attributions: *Developing Theories of İnterntion: Social Understanding and Self-Control*. (ed.) P.D. Zelazo, J.W. Astington ve D.R. Olson. New Jersey: Lawrence

- Erlbaum Associates. 1-15.
- Özdemir, A. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Söz Edimlerini Anlama Düzeyleri, Yüksek Lisans Tez, Hacettepe Üniversitesi, s.19, Ankara.
- Piaget, J. (2007). *Çocukta Dil ve Düşünme*. (çev: Sabri Esat Sivayusgil). Ankara: Palme yay. 1-79.
- Polat, Y. (2010). Yabancı Dil Öğretiminde Söz Edimleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Reiss, K. (2000), *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*, WUVUniversitätsverlag, Austria.
- Robert, J.P. (2008). *Dictionnaire pratique du dictatique du FLE*. Editions OPHRYS.
- Saussure, F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev. Berke Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Mayıs.
- Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri*. (çev. L. Aysever). Ankara: Ayraç Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1991).
- Sebastian-Galles, N. (2006). Native- language sensitiveness: evolution in the first year of life. *Trends in Cognitive Sciencess*, 10(6), 239-241.
- Shwe, H.I. ve Markman, E.M. (2007). Young Children's Appreciation of Mental Impact of Their Communicative Signals: *Language Development: Essential Readings*. (ed.) Micheal Tomasello ve Elizabeth Bates. Malden: Blackwell publishing. 62-75.
- Şahin, N. (1975). *Dil Psikolojisine Giriş*, Yüksek Lisans Ders Notları, Çoğaltma, Ankara: D.T.C.F.
- Şahin, S. Ve Atay, M. (2009). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve yeni yürüme döneminde (2-3 yaş) gelişim, Gelişim ve Öğrenme, Ed: Ataman, A, 4. Baskı, Ankara.
- Tomasello, M. (1999). Having Understanding Intentions, and Understanding Communicative Intentions: *Developing Theories of Intention: Social Understanding and Self-Control*. (ed.) P. D. Zelazo, J.W. Astington ve D.R. Olson. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 63-76.

- Trosborg, A. (1995). *Requests, complaints and apologies*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Tuna, S. (2011), Sözcük Edimleri Kuramı Bağlamında Dil-Etik İlişkisi, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ünlüsoy, A. (2015). John Searle'ün Sözcük Edimleri Kuramının Din Felsefesine Olan Paradigmasal Etkileri, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yapıcı, M. (2017). Yapılandırmacılık. İ. Yıldırım (Ed.). *Eğitim psikolojisi* (s. 569-596) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.

EKLER

EK 1: Söylem Tamamlama Testi (Çocuk Katılımcılara Uyarlanan Hali)

SÖYLEM TAMAMLAMA TESTİ

Katılımcı çocuğa yönelik:

"Şimdi sana bazı kısa öyküler okuyacağım. Bu öykülerde bulunan kişilerin hepsi birinden bir şey isteyecek olan insanlar. Öyküyü dinlerken kendini o öyküdeki kişilerin yerine koymayı istiyorum. O kişi sen olsaydın öyle bir durumda o şeyi nasıl isterdin, bunu söylemeni istiyorum. Anladın mı?"

Durum 1. Yapacağınız bir etkinlik için evde hazırladığınız birçok malzemeyi okula götürmen gerek. Ama malzemeleri koyduğunuz çantalar tek başına taşıyamayacağınız kadar ağır. Aynı zamanda komşunuz olan yakın arkadaşın Hakan'dan yardım istemeyi düşünüyorsunuz. Ama Hakan bu ağır çantalardan birini taşırsa okula vardığında aşırı yorulmuş olacak. Yardım isteyebileceğiniz başka kimse de olmadığı için Hakan'a gidiyorsunuz. Sana yardım etmesi için ona ne söylersin? (*Tanınan, eşit, ağır*)

.....

Durum 2. Sınıfta resim yapma etkinliğiniz var. Öğretmen kağıtlarınızı çıkarmanızı ve resim yapmaya başlamanızı istiyor. Ancak sen boyalarını getirmeyi unutmuşsun. O sırada Bilge'nin fazla boya kalemi olduğunu fark ediyorsun. Bilge'den boya kalemlerini ödünç almak için ona ne söylersin? (*Tanınan, eşit, hafif*)

.....

Durum 3. Şimdiye kadar hiç bisikletin olmadı ve bir bisikletinin olmasını çok istiyorsun. Babandan sana bir bisiklet almasını isteyeceksin, ama parasının çok az olduğunu iyi biliyorsun. Yine de çok istediğin için babana söylemeye karar veriyorsun. Bunun için babana tam olarak ne söylersin? (*Tanınan, üst, ağır*)

.....

Durumu 4. Çok sevdiğin öğretmen okuldan ayrıldı ve okula yeni bir öğretmen geldi. Yeni öğretmen biraz asık suratlı ve hiç gülümsemiyor. Onu pek sevemedin, o yüzden onunla konuşmayı çok istemiyorsun. Öğretmen yarışma yapacağınız bir oyunda senin sonlarda olmanı istiyor. Buna çok üzülüyorsun ve sonlara kalmak seni mutsuz ediyor. Hiç konuşmak istemediğin halde öğretmene önlerde olmak istediğini nasıl söylersin? (*Yabancı, üst, hafif*)

.....

Durum 5. Evde televizyonda çok sevdiğin bir çizgi filmi seyrederken komşunuz Ayşe Teyze size ziyarete geliyor. Ayşe Teyze annenle o kadar yüksek sesle konuşuyor ki sen çizgi filmde konuşulanları duyamıyorsun. Biraz ayıp olabileceğini düşündüğün için bir şey demiyorsun. Ama bir süre sonra filmi hiç anlamadığın için Ayşe Teyze'den biraz sessiz olmasını istemeye karar veriyorsun. Ona ne söylersin? (*Tanınan, üst, hafif*)

.....

Durum 6. Babanın daha önce hiç görmediğin bir arkadaşı size geliyor. Salonda oturup sohbet ederken uzun yıllardır Almanya'da çalıştığını, sonunda izin alıp ailesini ziyarete geldiğini ve çocuklarına bazı hediyeler aldığını anlatıyor. Sonra da oğlu için aldığı uzaktan kumandalı güzel ve çok değerli bir oyuncak arabayı gösteriyor. Sen bu arabayı çok beğeniyorsun. Babanın arkadaşından bir daha geldiğinde aynı arabadan sana da almasını istediğini ona nasıl söylersin? (*Yabancı, üst, ağır*)

.....

Durum 7. Okulunuzun tiyatro etkinliği var ve senin de tiyatro oyununda bir rolün var. Başka bir okula bu oyunu sergilemeye gidiyorsunuz. Birden oyunda kostüm olarak giymen gereken ceketi unuttuğunu fark ediyorsun. Çekindiğin için bunu öğretmene de söylemiyorsun. Gittiğiniz okulda tanımadığın bir çocuğun giymen gereken cekete benzeyen bir ceketi giyinmiş olduğunu görüyorsun. Oyun sırasında çocuğun ceketini kullanmaktan başka seçenek yok. Bunun için çocuğun yanına gidip ona ne söylersin? (*Yabancı, eşit, ağır*)

.....

Durum 8. Evinizin yakınındaki boşlukta biraz oyun oynamak istiyorsun. Duvarın yakınındaki bir ağaca tırmanmaya karar veriyorsun. Ancak ağacın gövdesi biraz uzunca olduğu için tırmanamıyorsun. Bunun için az ileride duran çöp bidonunu ağacın yakınına getirip üstüne basarak tırmanmayı düşünüyorsun. Ancak çöp bidonu da çok ağır. O sırada oradan senin yaşlarında bir çocuk geçiyor. Çocuktan çöp bidonunu ağaca yaklaştırmak için yardım istemeye karar veriyorsun. Bunun için ona ne söylersin? (*Yabancı, eşit, hafif*)

.....

Durum 9. Annen seni evinizin biraz ilerisinde sebze-meyve satılan bir yerden iki kilo elma almaya gönderiyor. Elmaları alıp geri dönerken torba yırtılıyor ve bütün elmalar yere dökülüyor. Bu olayın olduğu yerde senden iki yaş küçük bir çocuk da evlerinin önünde oyun oynuyor. Elmaları taşımak için o çocuktan evlerinden bir torba getirmesini isteyeceksin. Bunu ona nasıl söylersin? (*Yabancı, alt, hafif*)

.....

Durum 10. Okuldan eve dolmuşla dönüyorsun. Karnın çok ağrıdığı için eve erken ulaşım ilaç almayı düşünüyorsun. Ancak şoför daha fazla yolcu toplamak için yavaş yavaş ilerliyor. Zaman geçtikçe de karnının ağrısı iyice artıyor. Şoförden biraz daha hızlı gitmesini nasıl istersin? (*Yabancı, alt, ağır*)

.....

Durum 11. Odan çok dağınık, toplaman çok kısa sürer; ancak yine de bunun için hiç zamanın yok. Okula geç kaldığın için hemen evden çıkman gerekiyor. Odanı toplaması için küçük kardeşinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunu ona nasıl söylersin? (*Tanınan, alt, hafif*)

.....

Durum 12. Birkaç arkadaşın ve senden küçük kuzeninle birlikte bahçede top oynuyorsunuz. Sen topu bir arkadaşına atmak isterken top komşunun evinin penceresine çarpıyor ve cam kırılıyor. Evin sahibi olan komşu çocukları pek sevmeyen bir adam. Birazdan çıkıp bağıracağı için çok korkuyorsun. Adam yanınıza geldiğinde kuzeninden camı kendisinin kıldığını söylemesini istiyorsun. Bunu kuzenine nasıl söylersin? (*Tanınan, alt, ağır*)

.....

EK 2: Söylem Tamamlama Testi (Yetişkin Katılımcılara Uyarlanan Hali)

SÖYLEM TAMAMLAMA TESTİ

Aşağıda günlük yaşamda kalabileceğiniz çeşitli durumlar verilmiştir. Sizden istenen bu durumları dikkate alarak nasıl bir yanıt vereceğinizi yazmanızdır. Yanıtlarınızın samimi olması çalışmanın güvenilirliği açısından son derece önemlidir. Katkınız için teşekkür ederiz.

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Öğrenim Durumunuz:

Mesleğiniz:

Mesleğinizde deneyim yılınız:

Yetişkin 1. O gün işyerine götürmen gereken birçok malzeme var. Ama malzemeleri koyduğun çantalar tek başına taşıyamayacağın kadar ağır. Aynı zamanda komşunuz olan yakın arkadaşın Hakan'dan yardım istemeyi düşünüyorsun. Ama Hakan bu ağır çantalardan birini taşırsa işyerine vardığında aşırı yorulmuş olacak. Yardım isteyebileceğin başka kimse de olmadığı için Hakan'a gidiyorsun. Sana yardım etmesi için ona ne söylersin? (*Tanınan, eşit, ağır*)

.....

Yetişkin 2. Sınıfta resim yapma etkinliğiniz var. Dersin hocası kağıtlarınızı çıkarmanızı ve resim yapmaya başlamanızı istiyor. Ancak sen kalemlerini ve boylarını getirmeyi unutmuşsun. O sırada sınıf arkadaşın Bilge'nin fazla kalemleri ve boyları olduğunu fark ediyorsun. Bilge'den bunları ödünç almak için ona ne söylersin? (*Tanınan, eşit, hafif*)

.....

Yetişkin 3. Uzun zamandır çok istediğin arabanın alınması için ailenin artık harekete geçmesini istiyorsun. Bunu babana söyleyeceksin, ama maddi açıdan çok iyi durumda olmadığını biliyorsun. Yine de çok istediğin için babana söylemeye karar veriyorsun. Bunun için babana tam olarak ne söylersin? (*Tanınan, üst, ağır*)

.....

Yetişkin 4. Çalıştığın işyerinde çok sevdiğin müdür işten ayrılınca yerine yeni biri atandı. Yeni atanan müdür biraz asık suratlı ve hiç gülümsemiyor. Onu pek sevemedin, o yüzden onunla mümkün olduğunca konuşmak istemiyorsun. Müdür personelin izne ayrılma sırasını düzenlerken seni en sona yerleştiriyor. Bu durum seni üzüyor ve mutsuz ediyor. Hiç konuşmak istemediğin halde müdüre listede üst sıralarda olmak istediğini nasıl söylersin? (*Yabancı, üst, hafif*)

.....

Yetişkin 5. Evde televizyonda çok sevdiğin bir filmi seyrederken komşunuz Ayşe Teyze anneni ziyarete geliyor. Ayşe Teyze annenle o kadar yüksek sesle konuşuyor ki sen filmde konuşulanları duyamıyorsun. Biraz ayıp olabileceğini düşündüğün için bir şey demiyorsun. Ama bir süre sonra filmi hiç anlamadığın için Ayşe Teyze'den biraz sessiz olmasını istemeye karar veriyorsun. Ona ne söylersin? (*Tanınan, üst, hafif*)

.....

Yetişkin 6. Babanın daha önce hiç görmediğin bir arkadaşı size geliyor. Salonda oturup sohbet ederken uzun yıllardır Almanya'da çalıştığını, sonunda izin alıp ailesini ziyarete geldiğini ve karşılaşacağı eski dostlara bazı hediyeler aldığını anlatıyor. Sonra da senle aynı yaştaki oğlu/kızı için aldığı akıllı telefonu gösteriyor. Sen bu telefonu çok beğeniyorsun. Babanın arkadaşından bir daha geldiğinde aynı telefondan sana da almasını istediğini ona nasıl söylersin? (*Yabancı, üst, ağır*)

.....

Yetişkin 7. Üniversitede tiyatro etkinliği var ve senin de tiyatro oyununda bir rolün var. Başka bir üniversiteye bu oyunu sahnelemeye gidiyorsun. Birden oyunda kostüm olarak giymen gerek ceketini unuttuğunu fark ediyorsun. Çekindiğin için bunu seni çalıştıran tiyatro hocasına söyleyemiyorsun. Gittiğiniz üniversitede tanımadığın birinin giymen gereken ceketle benzeyen bir ceketini giymiş olduğunu görüyorsun. Oyun sırasında o kişinin ceketini kullanmaktan başka seçenek yok. Bunun için kişinin yanına gidip ona ne söylersin? (*Yabancı, eşit, ağır*)

.....

Yetişkin 8. Yaşadığınız mahalledeki bir parkta geziniyorsun. Park duvarının yakınındaki bir ağacın üstteki dallarında birkaç elma gözüne çarpıyor. İştahlanıyorsun ve o elmaları koparmak için az ileride duran çöp bidonunu yaklaştırıp üstüne basmayı düşünüyorsun. Ancak öp bidonu çok ağır. O sırada oradan geçmekte olan senle aynı yaşlarda birinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunun için ona ne söylersin? (*Yabancı, eşit, hafif*)

.....

Yetişkin 9. Marketten gerekli birçok şeyi alıp eve doğru yürürken elindeki torbalardan biri yırtılıyor ve içindekiler yere saçılıyor. Bir an çaresiz sağa sola bakarken yaşça senden daha küçük birinin yakınındaki bir binadan çıktığını görüyorsun. O kişiden evinden bir torba getirmesini isteyeceksin. Bunu ona nasıl söylersin? (*Yabancı, alt, hafif*)

.....

Yetişkin 10. Yoğun bir günden sonra işten eve dönüyorsun. Başın çok fena ağrıdığı için bir an önce eve ulaşıp bir ilaç almayı düşünüyorsun. Ancak dolmuş şoförü daha fazla yolcu toplamak için yavaş yavaş ilerliyor. Zaman geçtikçe de başının ağrısı iyice artıyor. şoförden biraz daha hızlı gitmesini nasıl istersin? (*Yabancı, alt, ağır*)

.....

Yetişkin 11. Ailenle yaşadığın evde sana ait olan oda çok dağınık, ama yine de toplaman on dakikanı alır; fakat bunun için hiç zamanın yok. İşe geç kaldığın için hemen evden ıkman

gerekiyor. Odanı toplaması için küçük kardeşinden yardım istemeye karar veriyorsun. Bunu ona nasıl söylersin? (Tanınan, alt, hafif)

.....

Yetişkin 12. Birkaç arkadaşın ve senden küçük kuzeninle birlikte vakit geçirmek için bahçede voleybol oynuyorsunuz. Sen topu bir arkadaşına atmak isterken top komşunun evinin penceresine çarpıyor ve cam kırılıyor. Evin sahibi olan komşu da yaşlı ve aksi bir adam; üstelik senden hiç hoşlanmıyor. Daha önce de birçok kez olduğu gibi birazdan yine tartışacaksınız diye çok geriliyorsun. Adam yanınıza geldiğinde kuzeninden camı kendisinin kırıldığını söylemesini, bunu üstlenmesini istiyorsun. Bunu kuzenine nasıl söylersin? (Tanınan, alt, ağır)

.....

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KARAR

Toplantı Tarihi : 17/05/2018

Karar Sayısı : 68

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Nihat BAYAT**'ın danışmanlığını, **Ayşegül BİNGÖL BALCI**'nın yürütücülüğünü üstlendiği, "*Çocuklarda Edimsel Gelişim: Rica Etme*" başlıklı tez çalışması kapsamında kullanılacak olan mülakatın uygunluğunun görüşülmesi istemi.

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Nihat BAYAT**'ın danışmanlığını, **Ayşegül BİNGÖL BALCI**'nın yürütücülüğünü üstlendiği, "*Çocuklarda Edimsel Gelişim: Rica Etme*" konulu mülakat çalışmasının, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucaya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan
Prof. Dr.
Osman ERAVŞAR

Başkan Yrd.

Prof. Dr.
Suat KOLUKIRIK
(bulunmadı)

Üye

Prof. Dr.
Osman KARKACIER
(bulunmadı)

Üye

Prof. Dr.
Mustafa ŞEKER

Üye

Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Üye

Prof. Dr.
Ahmet BAYANER

Üye

Prof. Dr.
Bahattin ÖZDEMİR

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : AYŞEGÜL BİNGÖL BALCI
Doğum Yeri ve Tarihi : ANKARA / 13.09.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ
Yüksek Lisans Öğrenimi : AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ İLKÖĞRETİM PROGRAMI
Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : GÜMÜŞÖRGÜ İLKOKULU KOZLUK/BATMAN
YEDİBÖLÜK İLKOKULU KOZLUK/BATMAN
DEĞİRMENDERE İLKOKULU KOZLUK/BATMAN
SUR ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ SUR/DİYARBAKIR

İletişim

E-Posta Adresi : aysegulbingol7@gmail.com

Tarih

:

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih ve İmza

AYŞEGÜL BİNGÖL BALCI

Rica etme edimi

Yazar Ayşegül Bingöl Balcı

Gönderim Tarihi: 08-Tem-2019 11:31AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1150094913

Dosya adı: Turnitin_Ay_eg_l_Bing_l_Balc_-Y_ksek_Lisans_Tezi_Word.doc (582K)

Kelime sayısı: 15964

Karakter sayısı: 109136

Doc. Dr. Nihat BAYAT

Rica etme edimi

ORIJINALLIK RAPORU

% 10	% 7	% 1	% 6
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	Submitted to Pamukkale Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 2
2	rld-central-a-draw-card-for-mice-gulfnews.com İnternet Kaynağı	% 1
3	www.jasstudies.com İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Monash University Öğrenci Ödevi	% 1
5	Submitted to Cyprus International University Öğrenci Ödevi	% 1
6	www.dilbilimi.net İnternet Kaynağı	% 1
7	webb.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	librarycatalog.bilkent.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1

10	Submitted to Nevşehir Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
11	paperzz.com İnternet Kaynağı	<% 1
12	earsiv.gop.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
13	mtad.humanity.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
14	acikerisim.bartın.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.okulonceciyiz.biz İnternet Kaynağı	<% 1
16	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
17	anadiliegitimi.com İnternet Kaynağı	<% 1
18	tez.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<% 1
20	tr.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1

21	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
22	Submitted to Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstit Öğrenci Ödevi	<% 1
23	yunus.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
24	Submitted to Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
25	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	<% 1
26	www.eab.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
27	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
28	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
29	ded.dem.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
30	www.pcforumlari.org İnternet Kaynağı	<% 1
31	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<% 1

32	acikerisim.deu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
33	www.ozcanpalavan.com İnternet Kaynağı	<% 1
34	sempozyumlar.amasya.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
35	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
36	library.cu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
37	kutuphane.ieu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
38	ÇELEBİ, Vedat. "Gündelik dil felsefesi ve Austin in söz edimleri kuramı", Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, 2014. Yayın	<% 1
39	AKTAŞ, Tahsin. "Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti", TUBITAK, 2004. Yayın	<% 1
40	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<% 1
41	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<% 1

Alıntılarını ıkart üzerinde

Eşleşmeleri çıkar < 5 words

Bibliyografyayı ıkart üzerinde